

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja õppekava

Kristel Sügis
VARASTAMINE KUI ANTISOTSIAALSE KÄITUMISE LIIK PÕHIKOOI JA
GÜMNAASIUMI ÕPILASTE HINNANGUL
Magistritöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Tartu 2026

Kokkuvõte

Varastamine kui antisotsiaalse käitumise liik põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul

Uurimustöö eesmärgiks oli võrrelda varastamise esinemist põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul. Läbilõikeuurimuses kasutati ankeetküsimustikku kahe Tartumaa üldhariduskooli 6.–12. klassi õpilaste hulgas. Andmete analüüsimisel rakendati kvantitatiivset andmeanalüüsi ning kontentanalüüsi. Tulemustest selgus, et põhikooli õpilased hindasid kooli- ja klassikeskkonnas vägivalda, vandalismi ja varastamise tõsidust ning esinemissagedust kõrgemaks kui gümnaasiumi õpilased, samas kui gümnaasiumi õpilased pidasid suitsetamist tõsisemaks ja sagedasemaks antisotsiaalse käitumise liigiks. Põhikoolis osutus eakaaslaste seas jõudu kasutades õpilastelt varastamine sagedasemaks kui gümnaasiumis. Põhikooli õpilased murdsid sisse ja kasutasid teistelt inimestelt varastamisel sagedamini jõudu kui gümnaasiumi õpilased. Leiti, et õpilased varastasid kõige rohkem pereliikmetelt ja eakaaslastelt ning poest, koolist ja kodust. Valdavalt varastati raha, riideid, aksessuaare ja meiki, õppevahendeid, sööki ning telefone.

Võtmesõnad: antisotsiaalne käitumine, antisotsiaalse käitumise liigid, varastamine, varastamise liigid, vanuselised erinevused.

Abstract

Theft as a Form of Antisocial Behavior Compared Among Lower and Upper Secondary School Students

The aim of the study was to compare the prevalence of theft based on the evaluations of lower and upper secondary school students. A cross-sectional study design was used, and data were collected through a questionnaire administered to students in grades 6–12 from two general education schools in Tartu County. Quantitative data analysis and content analysis were applied to analyse the data. The results revealed that lower secondary school students evaluated the seriousness and prevalence of violence, vandalism, and theft in both the school and classroom environment as higher than upper secondary school students, whereas upper secondary school students perceived smoking as a more serious and prevalent form of antisocial behavior. Among lower secondary school students, stealing from peers using force was perceived as more frequent than among upper secondary school students. Lower secondary school students also reported more frequent involvement in burglary and the use of force when stealing from other people compared to upper secondary school students. The findings indicated that students most commonly stole from family members and peers, as well as from shops, schools, and homes. The items most frequently stolen included money, clothing, accessories and makeup, school supplies, food, and mobile phones.

Keywords: antisocial behavior, forms of antisocial behavior, theft, forms of theft, age differences.

Sisukord

Sissejuhatus	6
Teoreetiline ülevaade	7
Antisotsiaalne käitumine	7
Antisotsiaalse käitumise liigid koolikeskkonnas	9
Varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi arenguline perspektiiv	11
Varastamine kui antisotsiaalse käitumise liik politseistatistikas ja teadusuuringutes	12
Hindamismeetodid varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi uurimiseks	13
Metoodika.....	15
Valim.....	15
Andmekogumine	15
Andmeanalüüs	17
Tulemused	17
Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangud antisotsiaalse käitumise liikidele tõsidusele kooli- ja klassikeskkonnas	18
Antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedus koolikeskkonnas põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul.....	19
Varastamise eri liikide esinemissagedus põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas	19
Isikud, kellelt varastatakse, kohad, kust varastatakse ja asjad, mida varastatakse lähtudes varastamise liikidest põhikooli ning gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas	20
Arutelu.....	25
Tänuõnad	29
Autorsuse kinnitus	30
Kasutatud kirjandus	31
Lisad	35
Lisa 1. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele koolikeskkonnas	35
Lisa 2. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele klassikeskkonnas	35
Lisa 3. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedusele koolikeskkonnas	35
Lisa 4. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus varastamise liikide esinemissagedusele eakaaslaste seas	36

Lisa 5. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus varastamise liikide esinemissagedusele endi seas	36
Lisa 6. Isikute, kellelt varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas	36
Lisa 7. Isikud, kellelt varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas	37
Lisa 8. Isikute, kellelt varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas	37
Lisa 9. Isikud, kellelt varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas	38
Lisa 10. Kohtade, kust varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas	38
Lisa 11. Kohad, kust varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas	39
Lisa 12. Kohtade, kust varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas	39
Lisa 13. Kohad, kust varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas	40
Lisa 14. Asjade, mida varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas	40
Lisa 15. Asjad, mida varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas	41
Lisa 16. Asjade, mida varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas	42
Lisa 17. Asjad, mida varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas	43

Sissejuhatus

Antisotsiaalseks käitumiseks nimetatakse tegutsemisviisi, mis töötab vastu sotsiaalse grupi vajadustele ja funktsioonidele (Bruno, 1992). Arengulises perspektiivis võib selline käitumine alata lapseas ja jääda kestma terveks eluks või siis piirduda noorukieaga (Moffitt, 1993). Viimastel aastakümnetel on uurijad välja toonud noorukite käitumise muutumist üha problemaatilisemaks (Judy & Nelson, 2000).

Koolikeskkonnas on noorte hulgas levinumateks probleemideks peetud suitsetamist, kaklemist ja vandalismi, harvem esinevaks on osutunud varastamine (Kõiv, 2008). Samas klassifitseerusid kõikidest 2024. aastal alaealiste poolt toime pandud kuritegudest 22 % vargusteks (Justiits- ja Digiministeerium, 2024). Eelpool nimetatud suitsetamine, kaklemine, vandalism ja varastamine liigituvad olemuselt antisotsiaalse käitumise alla. Olenemata õigusrikkumise liigist on selliste probleemide puhul tegemist ülemaailmse murekohaga, mis mõjutab lisaks rikkumisi sooritava noore enda elule lõpuks negatiivselt ühiskonna heaolu (Arslan *et al.*, 2025).

Põhjused, miks noorte käitumine võib olla ajas süvenenud, võivad olla erinevad. Karbiku (2024) järgi võivad olla antisotsiaalse käitumisega seonduvaid probleeme intensiivsemaks muutvateks teguriteks muuhulgas vägivalda kajastamine meedias, meelemürkide kasutamine, laste väärkohtlemine ning vaesus. Antisotsiaalse käitumise arengut mõjutavate võimalike põhjustena on varasemalt välja toodud puudulikku vanemlikku järelevalvet, ebajärjepidevaid distsipliinivõtteid ja kestvaid perekondlikke raskusi (Loeber, 1982). Käitumisviiside arengut võivad mõjutada ka hariduslik taust ja sotsiaalsed mõjutused (Arslan *et al.*, 2025).

Uurimustele toetudes saab tõdeda, et varastamine noorukite seas on läbi aja pälvinud nii teadlaste kui ka teiste spetsialistide seas pigem vähe tähelepanu (Grant *et al.*, 2011). Varastamiseks defineeritakse kellegi teise vara loata äravõtmist (Bruno, 1992). Lisaks on varastamine, kui üks antisotsiaalse käitumise liike, olemuselt varjatud tegevus ja seetõttu pigem raskesti mõõdetav, kuid sellegipoolest on tegemist tõsise probleemiga, mis vajab uurimist (McPhail, 2008). Varastamise uurimiseks kasutatakse lisaks registreeritud kuritegevuse analüüsimisele ka ohvriuuringuid ja enesehinnangu meetodeid, kas siis eraldiseisvalt või kombineeritult. Enesekohaste mõõtevahenditega on Eestis varastamist käsitlenud teiste antisotsiaalse käitumise liikide seas mitmed uurijad (Hein, 2015; Kõiv, 2001; Kõiv, 2003b; Kõiv, 2003c; Siimann, 2015) ning mõnda uuringusse on kaasatud ohvrikslangemise mõõtevahendeid (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007; Markina &

Žarkovski, 2014; Markina *et al.*, 2024). Eraldi varastamisele keskenduvat uurimust on Eestis varasemalt läbi viinud Lehtme (2012), kuid ka sellel tööl olid autori hinnangul omad piirangud.

Varastamist koos teiste antisotsiaalse käitumise liikidega on Eestis uuritud erinevate meetoditega. Samas varastamise esinemist põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hulgas eraldiseisvalt ning enesekohaseid meetodeid kasutades on töö autorile teadaolevalt uuritud pigem vähe. Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on võrrelda varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi esinemist põhikooli vanema astme õpilaste ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul. Antud magistritöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Esimeses pooles antakse teoreetiline ülevaade antisotsiaalse käitumise, varastamise ja nende hindamismeetodite taustast ning esitatakse uurimusküsimused. Teises pooles kirjeldatakse uurimustöö metoodikat, esitletakse uuringu tulemusi ja arutletakse saadud tulemuste üle.

Tulemused varastamise esinemise kohta kooliõpilaste hulgas, sealhulgas erinevused varastamise esinemissageduse ja tõsiduse kohta erinevates vanuses õpilaste hulgas, võivad aidata paremini mõista noorte antisotsiaalse käitumisega seonduvaid probleemkohti ja eripärasid ühiskonnas. Veelgi enam, ajakohane info võib osutada väärtuslikuks adekvaatse ennetustöö ja sekkumiste planeerimisel ning sealjuures võib teadmiste olemasolu käitumise esinemissageduste kohta aidata tähtsustada neid valdkondi, mis esmajärjekorras tähelepanu vajavad (Arslan *et al.*, 2025; Kõiv, 2006).

Teoreetiline ülevaade

Antisotsiaalne käitumine

Antisotsiaalse käitumise lahtimõtestamiseks on mitmeid võimalusi: seda võib käsitleda delinkventse käitumisega kattuva või sellest eraldiseisvana, lähtuda kategooriaalsest või dimensionaalsest vaatepunktist ning juhinduda arengulisest lähenemisest või tüpologiseerimisest (Kõiv, 2001). Antisotsiaalne käitumine töötab vastu sotsiaalse grupi vajadustele ja funktsioonidele ning noorukite delinkventne käitumine viitab alaealiste antisotsiaalsetele ja ebamoraalsetele õigusrikkumistele (Bruno, 1992).

Antisotsiaalne käitumine võib kujuneda välja juba lapseas ning jätkuda nooruki- ja täiskasvanueas (Patterson *et al.*, 1989). Arengulise taksonoomia järgi eristab Moffitt (1993) kahte antisotsiaalse käitumise kulgu, millest esimene on lapseas algav ja kogu elu jooksul püsiv ning teine on noorukieaga piiritletud antisotsiaalsus. Lapseas algavat ja elukestvalt püsivat antisotsiaalset käitumist seostatakse varajaste neuropsühholoogiliste puudujääkide,

temperamendi iseärasuste ning ebasoodsa kasvukeskkonnaga, samas kui noorukieaga piirduvat antisotsiaalse käitumist seostatakse peamiselt noorukiea sotsiaalse ebaküpsuse ja eakaaslaste mõjuga (Moffitt, 1993).

Frick jt (1993) järgi võib antisotsiaalse käitumise dimensionaalse lähenemise alusel jagada varjatud või avalikuks ja destrukttiivseks või mittedestruktiivseks. Kaht eelnimetatud mõõdet arvesse võttes saab autorite järgi antisotsiaalse käitumise jagada nelja üldliigi alla:

1. agressiivsus, mis on olemuselt destrukttiivne ja avalik ning mille alla kuuluvad näiteks kaklemine, kiusamine, vägistamine jms;
2. staatusega seotud väärkäitumine, mis on olemuselt mittedestruktiivne ja varjatud ning mille alla kuuluvad näiteks koolist põhjusega puudumine, kodust ärajooksmine, uimastite kasutamine, vandumine jms;
3. opositsiooniline käitumine, mis on olemuselt mittedestruktiivne ja avalik ning mille alla kuuluvad näiteks vaidlemine, trotslikkus, kangekaelsus, vihastamine jms;
4. varavastane väärkäitumine, mis on olemuselt destrukttiivne ja varjatud ning mille alla kuuluvad näiteks vandalism, varastamine, süütamine, valetamine jms.

Ühiskonnas on märgatud laste ja noorukite antisotsiaalse käitumisega seotud probleemide muutumist intensiivsemaks ning selle võimalike põhjustena on välja toodud näiteks meedia kajastatavat vägivalda, laste kuritarvitamist ja hooletusse jätmist, meelemürkide tarvitamist ning vaesust (Karbik, 2024). Loeber (1982) on antisotsiaalse ja delinkventse käitumise arengut soodustavate teguritena välja toonud puuduliku vanemliku järelevalve, ebajärjepideva distsipliini ja püsivad perekondlikud raskused. Mõjutavate teguritena on lisaks keskkonnateguritele nimetatud ka bioloogilisi faktoreid, isiksuse omapärasid ja vastutuse hajumist grupikontekstis (Clarke, 2003).

Antisotsiaalset käitumist peetakse arenguliselt koos vanusega muutuvaks ning erinevates noorukiea etappides on käitumise mustrid erinevad (Burt *et al.*, 2024; Carroll *et al.*, 2023). On leitud, et antisotsiaalne ja delinkventne käitumine hakkab sagenema varases noorukieas, saavutab kõrgpunti ja hakkab valdaval enamikul varases täiskasvanueas vähenema (Australian Institute of Criminology, 2018; Burt *et al.*, 2024; Carroll *et al.*, 2023; Farrington, 1986; Moffitt, 1993; Patterson *et al.*, 1989; Rocque *et al.*, 2015). Suurem seotus antisotsiaalse käitumisega noorukieas võib tuleneda selle perioodi riskialtisusest ning rikkumistest saadava kasu tajumisest (Australian Institute of Criminology, 2018). Farrington (1986) on toonud välja kuritegeliku käitumise esinemissageduse vähenemise keskmises noorukieas. Vanusega kasvab inimese enesekontroll ja norme rikkuv käitumine jätkab

vähennemist kuni hiliste kahekümnendateni (Australian Institute of Criminology, 2018; Patterson *et al.*, 1989).

Lisaks antisotsiaalse käitumise esinemissageduse muutmisele vanusega võivad ajas muutuda ka rikkumised ise. Noorukiea jooksul on täheldatud antisotsiaalse käitumise muutumist avalikust varjatuks (Kõiv, 2006; Loeber, 1982). Veelgi enam, on leitud, et varase noorukiea jooksul võib toimuda antisotsiaalse käitumise üleminek nii avalikult destruktiivselt kui ka varjatud destruktiivselt käitumiselt olemuselt mittedestruktiivsele, varjatud staatusega seotud väärkäitumisele hilisemas noorukieas (Kõiv, 2003c). Samas on leitud, et antisotsiaalse käitumise ilminguid on varase noorukieaga võrreldes rohkem hilises noorukieas (Farrington, 1986).

Kuritegevuse analüüsimise ja hindamise teeb keeruliseks asjaolu, et seda ei ole võimalik vahetult mõõta ning avalikuks saab vaid osa tegelikust kuritegevusest (Traat & Markina, 2003). Samad autorid toovad ka välja, et registreeritud kuritegevus koosneb kahest osast: avalikuks tulnud registreeritud kuritegevusest ja varjatud kuritegevusest, mis ei kajastu ametlikus kuritegevuse statistikas. Aastal 2024 jäi Eestis alaealiste poolt toime pandud süütegude arv alla 4000, kusjuures kuritegude arv püsis viiendat aastat järjest alla 1000 ja väärtegude arv jätkas vähenemist langedes alla 3000 (Justiits- ja Digiministeerium, 2024). Sealjuures tuuakse esile, et 2023. aastaga võrreldes kasvas alaealiste poolt toime pandud kuritegude arv 1 % ja väärtegude arv langes 7 % ning endiselt on alla 18-aastaste seas kõige levinumad õigusrikkumised vägivallakuriteod, vargused ja alkoholi tarvitamine. Uurimuses toodi alaealiste väärtegude toimepanijate keskmiseks vanuseks 16 aastat ja kuritegude toimepanijate keskmiseks vanuseks 15 aastat.

On leitud, et umbes 10 % Loode- ja Lõuna-Euroopa riikide noortest on osalenud mitmetes tõsistes õigusrikkumistes (Junger-Tas *et al.*, 2010). Uurijad on viidanud tendentsile, et mida varasem on antisotsiaalse käitumise algus, seda suurem on risk tõsiste ja püsivate käitumisprobleemide ja kuritegeliku käitumise tekkeks (Snyder *et al.*, 2003). Samuti on autorid välja toonud, et nendel noorukitel, kelle esimesed õigusrikkumised jäävad vanusevahemikku 7–12 eluaastat, on hiljem rikkumistega alustavate noortega võrreldes kaks kuni kolm korda suurem tõenäosus kujuneda tõsisteks ja korduvateks õigusrikkujateks.

Antisotsiaalse käitumise liigid koolikeskkonnas

Eesti 7.–9. klassi õpilaste hulgas läbi viidud rahvusvahelise laste hälbiva käitumise uuringust selgus, et 17,6 % uuringus osalenud lastest oli oma elu jooksul toime pannud õigusrikkumisi (Markina & Žarkovski, 2014). 2007. aastal Eesti koolides läbi viidud projekti

tulemused näitasid, et kõige sagedasemaks probleemiks koolis oli suitsetamine, seejärel kaklemine ja vandalism ning harvem esinevaks probleemiks oli varastamine (Kõiv, 2008). Samuti leiti uurimuses, et kaklemine, suitsetamine, vandalism ja varastamine on omavahel tugevasti seotud ning tõenäoliselt võivad kooliõpilaste hulgas esineda samaaegselt.

2014. aastal Eestis läbi viidud uuringutulemustes ilmnes, et kõige sagedasemateks õigusrikkumisteks teises kooliastmes olid muuhulgas poevargused, vandalism, kambakaklused ja isiklike asjade vargused (Markina & Žarkovski, 2014). Samast uurimusest selgus veel, et kõige vähem levinud õigusrikkumisteks samas kooliastmes olid vargused autost, röövimine ja väljapressimine, sissemurdmine varastamise eesmärgil, jalgrattavargus ning mootorsõiduki ärandamine. Võrreldes õigusrikkumisi Eesti kooliõpilaste hulgas, on Markina jt (2024) leidnud, et õigusrikkumiste levik põhikooli õpilaste hulgas on selgelt kõrgem kui gümnaasiumi õpilaste hulgas. Samas on Kõiv (2003c) jõudnud järeldusele, et vähemtõsised antisotsiaalse käitumise liigid on esinemissageduselt põhikooli õpilastega võrreldes iseloomulikumat just gümnaasiumi õpilastele.

Varastamine on kellegi teise vara äravõtmine varjatud moel ja loata ning kuna tegu toimus salaja, viitab see toimepanija teadlikkusele käitumise ebasobivusest (Bruno, 1992). Frick jt (1993) antisotsiaalse käitumise jaotuse järgi on varastamine varjatud ja destrukttiivne varavastane väärkäitumine. Uuringutest on selgunud, et umbes pärast kümnendat eluaastat alustatakse jalgrataste ja poevargustega, millest viimane on ühtlasi noorte seas ka üheks levinuimaks õigusrikkumiseks (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Samas uuringus järgnesid nimetatud vargustele autode ja mootorrataste ärandamised ning pärast 13. eluaastat toimusid esimesed röövimised ja teistelt inimestelt esemete jõuga äravõtmised. On täheldatud, et varastamine võib olla gümnaasiumi õpilaste hulgas üsna levinud käitumisprobleem (Grant *et al.*, 2011). Pärast varast lapseiga on aga varastamine harva eraldiseisev probleem (Tremblay & Drabman, 1997). On välja toodud, et varastamiskäitumine võib olla seotud mitmesuguste teiste antisotsiaalse käitumise vormidega (Grant *et al.*, 2011).

Kõiv (2003a) on defineerinud vägivalda sellise agressiivse käitumisena, mille käigus kasutatakse füüsilist jõudu oma keha või mõne objektiga abil kellegi või millegi suhtes. Sama autor tõi veel välja, et kooliõpilased ise on vägivalda lahtimõtestamisel rõhutanud käitumise tahtlikku loomu. Vägiwald on Frick jt (1993) antisotsiaalse käitumise jaotuse järgi avalik ja destrukttiivne agressiivne käitumine. On leitud, et vägiwaldset käitumist esineb esmakordselt umbes 12.–13. eluaasta paiku (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Markina jt (2024) leidis, et 6 % uuringus osalenud noortest oli elu jooksul osalenud grupikaklustes, 2 % oli seda teinud viimase aasta jooksul ning 3 % noortest oli kunagi kedagi füüsiliselt tõsiselt

vigastanud. On leitud, et põhikooli õpilaste hulgas võib esineda gümnaasiumi õpilastega võrreldes rohkem kaklusi (Kõiv, 2003c).

Suitsetamine on psühhoaktiivsete ainete tarvitamise vorm, mis on Frick jt (1993) antisotsiaalse käitumise jaotuse järgi varjatud ja mittedestruktiivne staatusega seotud väärkäitumine. Võrreldes teiste vanuserühmadega kalduvad noorukid osalema rohkem ebatervislikes riskikäitumistes, sealhulgas tubakatarvitamises (Carrión-Valero *et al.*, 2023). Regulaarne suitsetamine algab enamasti noorukieas ning uuringud näitavad, et selles eas on paljud noored proovinud esimest korda suitsetamist ja neil võib olla juba välja kujunenud suitsetamise harjumus (Bruno, 1992; Carrión-Valero *et al.*, 2023).

Vandalism on kellegi vara tahtlik kahjustamine või hävitamine (Farrington, 1986). Frick jt (1993) antisotsiaalse käitumise jaotuse järgi on vandalism varjatud ja destruktiivne varavastane väärkäitumine. Koolivandalismi mõiste viitab kooli territooriumi, hoonete, sisustuse või varustuse tahtlikule kahjustamisele (Johnson, 2005). Noorte seas on üheks levinuimaks õigusrikkumiseks üldkasutatavate asjade tahtlik lõhkumine ja 11. eluaasta paiku võivad ilmnedes esimesed vandaalitseemised (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). On tõenäoline, et paljud alla kümneaastased lapsed on vandaalitsenud (Farrington, 1986). Junger-Tas jt (2010) järgi puudutasid üldiselt registreeritud kuritegelikku käitumist sagedamini varavastased teod ja vandalism. Kõiv (2003c) on leidnud, et Eestis on esinenud gümnaasiumiga võrreldes rohkem lõhkumisi põhikoolis. 2006–2023. aastatel läbi viidud uurimuses on aga välja toodud nende noorte arvu vähenemist, kes on lõhkunud tahtlikult asju (Markina *et al.*, 2024).

Varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi arenguline perspektiiv

Varastamise kõige levinumaks definitsiooniks võib pidada teisele inimesele kuuluva asja võtmist omaniku loata ja seda enamasti kavatsuseta asja tagastada (Sardana *et al.*, 2024; Zolten & Long, 2006). Väikelaste seas on varastamine pigem levinud ja isegi normipärane käitumine, sest võttes loata asju, mis tegelikult neile ei kuulu, õpivad lapsed mõistma omandiõiguse tähendust (Zolten & Long, 2006). Autorite käsitlese kohaselt tekib lastel vanuse suurenedes koos omandisuhte tähendustest arusaamisega teadmine, et varastamine ei ole sobiv käitumisviis. Patterson (1982) märgib, et umbes seitsmenda eluaasta paiku ei tajuta loata teiste inimeste asjade võtmist enam aktsepteeritava käitumisena ning sellist käitumist hakkavad täiskasvanud nimetama varastamiseks ja normidest kõrvalekalduvaks käitumiseks.

Bruno (1992) järgi võib varastamist jaotada situatsiooniliseks ja krooniliseks. Selle käsitlese kohaselt toimuvad situatsioonilised vargused, kui laps tahab või vajab midagi ja

puutub kokku ahvatleva võimalusega varastada. Sealjuures on rõhutatud, et situatsioonist ajendatud varastamine ei tähenda moraalitunde puudumist. Tuuakse ka välja, et mõnikord varastatakse nalja tegemise eesmärgil või vastusena kellegi teise väljakutsele, kuid suurem osa lapsi võib varastada piiride katsetamiseks. Jaotuse teises liigi moodustavad kroonilised vargused, mis toimuvad tihti ja noor võib tahtlikult luua võimalusi varastamiseks. Sama autor on lisaks leidnud, et kroonilise varastamise taga võib olla normist kõrvalekalduv moraalne areng, tugevad agressiivsed kalduvused, vajadus täiskasvanutele vastu hakata, soov kogeda põnevustunnet või soov omada selliseid asju, mis ületavad perekonna rahalisi võimalusi. Samas on oluline teadvustada, et mõned inimesed, kes varastavad korduvalt, võivad tunda oma tegude pärast rahulolu asemel süüd või kahetsust ning varastamine võib hoopis olla toimetulekustrateegia (Sardana *et al.*, 2024).

Varastamine kui antisotsiaalse käitumise liik politseistatistikas ja teadusuuringutes

Justiits- ja Digiministeeriumi kokkuvõttest selgub, et aastatel 2020–2022 püsis Eesti rahvastiku seas varavastaste süütegude koguarv sarnasel tasemel, kuid alates 2023. aastast on täheldatud tõusutrende eelkõige poevarguste puhul. Samas kokkuvõttes toodi välja, et registreeritud varguste arv saavutas 2025. aastal kõrgpunkti esimest korda pärast eelnevat kümmet aastat. Veel osutatakse sellele, et kokku registreeriti 2025. aastal Eestis 10 690 vargust, mida oli 6 % rohkem kui eelneval aastal ja kõige rohkem vargusi 10 000 elaniku kohta registreeriti Tartumaal (Justiits- ja Digiministeerium, 2025).

2009. aastal oli kõige levinumaks kuriteoks Eestis varastamine autodest ning kõikidest isiklike asjade vargustest pandi ohvrite hinnangul 5 % toime koolikeskkonnas (Ahven *et al.*, 2010). Kuigi varasemalt varastati kõige enam kauplustest, tänavalt, sõidukitest ja eluruumidest (Ahven *et al.*, 2017), siis kokkuvõtvalt aastatel 2010–2021 varastati enim autodest ja kodudest (Ahven, 2021). 2025. aastal registreeriti kõige rohkem vargusi kauplustest ja eluruumidest ning vähesel määral sõidukitest (Justiits- ja Digiministeerium, 2025).

Aastal 2024 moodustasid vargused 22 % alaealiste poolt toime pandud kuritegudest, sealjuures 15 % alaealiste väärtegudest moodustasid pisivargused (Justiits- ja Digiministeerium, 2024). Kivivuori (2007) Põhjamaade uurimusest ilmnas, et vähem kui üks kümnest 7.–9. klassi õpilasest oli uuringule eelneva aasta jooksul toime pannud poevarguse, kuid raskemate varguste toimepanemine oli sagedasem pigem vanemate klasside õpilaste

hulgas. Eestis olid samas kooliastmes käivate õpilaste hulgas kõige levinumad rikkumised vargused poodidest ja ostukeskustest (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Markina jt (2024) selgitasid välja, et noorte seas pannakse kõige sagedamini toime poevargusi ning aastate lõikes on püsinud madalal tasemel autovargused ja sissemurdmised. Väljaspool kauplusi on olnud kõige enam varastatud esemeteks elektroonikaseadmed, rahakotid, dokumendid, jalgrattad jms (Ahven *et al.*, 2017). Kõige sagedamini varastatavateks esemeteks laste ja noorukite seas on peetud näiteks: mänguasjade, raamatute ja riiete võtmist kaaslastelt; raha võtmist lapsevanema käekotist või rahakotist ning erinevate asjade võtmist poest (Bruno, 1992). Ahven jt (2010) järgi jääb ohvrite hinnangul 46 % kodust varastatavate esemete ja 55 % varastatud isiklike asjade väärtus alla 63,91 €.

Hindamismeetodid varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi uurimiseks

Kõigis Euroopa ja mitmetes teistes maailma riikides on pikaajaliselt juurutatud kuritegude registreerimise süsteeme kuritegevuse kontrollimiseks ning ennetamiseks (Traat & Markina, 2003). Registreeritud kuritegevuses ei kajastu aga kõik noorukite poolt toime pandud kuriteod (Kõiv, 2003b) ning kuritegevuse statistikas on avastatud mitmeid puudusi (Traat & Markina, 2003). Lisaks on varastamist kui varjatud tegevust keeruline mõõta, sest enamik varastamisjuhtumeid ei ole otseselt jälgitavad (McPhail, 2008).

Paljud uurimused on keskendunud hoopis elanikkonna küsitlemisele, et selgitada välja kuritegude ohvriks sattumist (Traat & Markina, 2003). Selliseid uuringuid nimetatakse ohvriuringuteks ja nendes kasutatakse tavaliselt täiskasvanud elanikkonna esinduslikku valimit (Traat & Markina, 2003). Samas on uurijad nagu näiteks Markina jt (2024) pidanud oluliseks koguda andmeid alaealiste ohvrikslangemise kohta, sest senine olemasolev info on pigem puudulik.

Enesehinnangu meetod on osutunud varjatud kuritegevuse uurimisel tõhusaks mõõtevahendiks, mis võimaldab terviklikumat ülevaadet (Kõiv, 2001). Selline lähenemine võib aidata hinnata registreerimata õigusrikkumiste taga olevaid motive, uskumusi, tajutud võimalusi ja muid tegureid, mis panevad noorukeid teatud olukordades kuritegelikku käitumist valima (Kroneberg *et al.*, 2022). Enesekohase meetodi üheks miinuseks on hinnatud küsimustele vastamata jätmist (Lehtme, 2012). Teiseks miinuseks võib pidada vastajate ebaausust omaenda õigusrikkumistest rääkides, kuid seda saab osaliselt leevendada esitades küsimusi mitte vastaja enda, vaid tema lähikondlaste kohta (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Autorid on oma töös välja toonud, et teiste kogemuste kohta küsides saab paremini mõista seda, kui palju alaealised probleemsete käitumistega kokku puutuvad.

Kuigi varastamine võib avalduda varases eas ja sellega võib olla seotud mitmeid märkimisväärsed probleeme täiskasvanueas, on noorukite varastamine uurimisajalooliselt pälvinud pigem vähe tähelepanu teadlaste ja teiste spetsialistide hulgas (Grant *et al.*, 2011). Antisotsiaalset käitumist ja seega ka varastamist saab uurida, kasutades mitmeid erinevaid eraldiseisvaid või omavahel kombineeritud meetodeid. Uuringutes, kus on kasutatud enesekohaseid meetodeid, on täiendavalt tuginetud ka ametlikele politseiandmetele (Kroneberg *et al.*, 2022). Samuti kasutatakse ohvriuuringutes kogutud andmeid võrdlevalt koos ametliku statistikaga (Traat & Markina, 2003).

Eelnevalt on enesekohast meetodit kasutades noorte varastamist teiste käitumisprobleemide hulgas uurinud näiteks Grant jt (2011), Judy ja Nelson (2000), Junger-Tas jt (2010) ning Kivivuori (2007). Eestis on varastamist teiste käitumisprobleemide seas enesekohast mõõtevahendit kasutades uurinud koolinoorte hulgas näiteks Hein (2015), Kõiv (2001; 2003b; 2003c) ja Siimann (2015). Lisaks on Eesti noorte hulgas uuritud varastamist teiste käitumisprobleemide seas kombineerides enesekohast meetodit ohvrikslangemise mõõtevahendiga (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007; Markina & Žarkovski, 2014; Markina *et al.*, 2024). Varastamise kui ühe konkreetse antisotsiaalse käitumise liigi esinemise sagedust Eesti laste varases noorukieas on enesekohast meetodit kasutades varasemalt uurinud Lehtme (2012). Nimetatud töö peamisteks piiranguteks pidas autor ise väikest valimit, ulatuslikku avatud küsimustele vastamata jätmist ja valimi vanuselist koosseisu. Uurimustöö keskendus vaid 4.–9. klasside õpilastele ja autor tõi välja, et edasistes uuringutes oleks otstarbekas laiendada valimit ka gümnaasiumi õpilastele.

Eelnevast lähtuvalt võib öelda, et autorile teadaolevalt on antisotsiaalset käitumist ja varastamist uuritud (Lehtme, 2012) põhikooli õpilaste hulgas ning eelnevast lähtuvalt tõstatub käesoleva uurimuse lähtekoht – uurida varastamise esinemist põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste võrdluses kasutades enesekohaseid meetodeid. Uurimuse eesmärgiks on võrrelda varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi esinemist põhikooli vanema astme õpilaste ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul. Töö eesmärgist lähtuvalt esitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangud antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele kooli- ja klassikeskkonnas?
2. Milline on antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedus põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul koolikeskkonnas?
3. Milline on varastamise eri liikide esinemissagedus põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas?

4. Kes on põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul isikud, kellelt varastatakse, kohad, kust varastatakse ja asjad, mida varastatakse lähtudes varastamise liikidest eakaaslaste seas ja endi seas?

Metoodika

Magistritöö eesmärgist lähtuvalt on tegemist kirjeldava läbilõikelise uurimusega. Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks viidi läbi küsitlusuuring. Andmed koguti ankeetküsitluse abil ning rakendati nii kvantitatiivseid andmeanalüüsimeetodeid kui ka kvalitatiivset kontentanalüüsi. Läbilõikeliste uuringute puhul kogutakse andmed uurimisküsimustele vastamiseks kindlal ajahetkel, sageli ankeetküsimustiku abil, mis võimaldab hinnata uuritavate nähtuste esinemissagedust ja seoseid (Cummings, 2017).

Valim

Uurimustöö viidi läbi kahes Tartumaa üldhariduskoolis, kasutades mugavusvalimit ning kaasates eesmärgipäraselt 6.–12. klasside õpilased. Valimi moodustamisel lähtuti uurimustöö eesmärgist võrrelda põhikooli III astme ja gümnaasiumi õpilaste hinnanguid varastamise esinemise kohta. Lõplik valim koosnes 327 õpilasest, kellest 194 (59 %) õpilast käis 6.–9. klassis ja 133 (41 %) õpilast käis 10.–12. klassis. Uuritavatest 175 (54 %) olid tüdrukud ja 152 (46 %) olid poisid. Vanuseliselt oli 12-aastaseid 46 (14 %), 13-aastaseid 38 (12 %), 14-aastaseid 55 (17 %), 15-aastaseid 44 (13 %), 16-aastaseid 64 (20 %), 17-aastaseid 50 (15 %), 18-aastaseid 21 (6 %) ja 19-aastaseid 9 (3 %).

Andmekogumine

Uurimistöö andmete kogumiseks kasutati ankeetküsimustikku, mis koosnes erinevatest osadest. Ankeetküsimustiku adapteerisid töö autor ja juhendaja Lehtme (2012) uurimustööst, milles kasutati Judy ja Nelsoni (2000) uurimuses loodud varastamise enesekohast mõõtevahendit ning eakaaslaste varastamise mõõtevahendit.

Kolm ankeedi küsimust antisotsiaalse käitumise liikide tõsiduse ja esinemissageduse hindamiseks enesekohase meetodiga on kasutusel olnud eelnevas uurimuses (Kõiv, 2008). Kahes küsimuses, millega uuriti hinnanguid antisotsiaalse käitumise liikide (vägivald, suitsetamine, varastamine ja vandalism) tõsidusele kooli- ja klassikeskkonnas, kasutati Likerti skaalal põhinevaid vastusevariante. Vastuseid sai märkida viiepunktilisel skaalal vahemikus 1 – üldse mitte probleem kuni 5 – väga suur probleem. Kolmandas küsimuses käsitleti

uuritavate hinnanguid antisotsiaalse käitumise liikide (suitsetamine, varastamine, vandalism ja vägivald) esinemissagedusele koolikeskkonnas viimase kuu aja jooksul. Vastustes kasutati Likerti skaalas vastusevariante, mida sai märkida viiepunktilisel skaalal vahemikus 1 – mitte kunagi kuni 5 – väga sageli.

Eakaaslaste varastamise mõõtevahend on enesekohane meetod, millega uuritakse erinevate varastamise liikide esinemissagedust eakaaslaste seas. Mõõtevahend koosnes viiest küsimusest, milles uuriti Likerti skaalal vastusevariantidega õpilaste hinnanguid varastamise liikide (mootorsõiduki varastamine; üle 50 € väärtuses esemete varastamine; alla 5 € väärtuses esemete varastamine; pereliikmelt varastamine; jõudu kasutades kaasõpilastelt esemete äravõtmine) esinemissagedusele eakaaslaste seas. Vastuseid märgiti neljapunktilisel skaalal: mitte ükski, üks, mõned, kõik. Vastusevariandid kodeeriti tulemuste analüüsimisel vastavalt: mitte ükski (1), üks (2), mõned (3), kõik (4).

Varastamise mõõtevahend on enesekohane meetod, millega uuritakse erinevate varastamise liikide esinemissagedust õpilaste endi seas viimase aasta jooksul. Varastamise enesekohase mõõtevahendiga uuriti viie küsimuse abil, kasutades Likerti tüüpi vastusevariante, uuritavate hinnanguid varastamise liikide (jõudu kasutades täiskasvanutelt koolis asjade äravõtmine; teistelt inimestelt väljaspool kooli asjade äravõtmine; 5–50 € väärtuses asjade varastamine; koolist asjade varastamine; sissemurdmise varastamiseks) esinemissagedusele endi seas viimase aasta jooksul. Vastuseid sai valida viiepunktilisel skaalal: mitte ühtegi korda, 1–2 korda, 3–4 korda, 5–6 korda, 7 või enam korda. Tulemuste analüüsimisel kodeeriti vastusevariandid vastavalt: mitte ühtegi korda (1), 1–2 korda (2), 3–4 korda (3), 5–6 korda (4), 7 või enam korda (5).

Eakaaslaste varastamise ja varastamise mõõtevahendi iga eelnevalt nimetatud küsimuse juures olid ka avatud küsimused täpsustamiseks isikuid, kellelt varastati, kohti, kust varastati ja asju, mida varastati. Sissemurdmist puudutava küsimuse juures olid avatud küsimused täpsustamiseks kohti, kuhu sisse murti ja asju, mida varastati.

Ankeedis paluti välja tuua ka vastajate sugu, vanus ning klass. Anonüümsuse ja eetilise tagamiseks tundlike teemade uurimisel ei küsitud uuritavate nimesid aga muid isiklikke, uurimistöö seisukohalt ebavajalikke, andmeid (Hirsjärvi *et al.*, 2005).

Uurija võttis koolidega ühendust, selgitas uurimistöö eesmärgi ja sai nõusoleku uurimistöö läbiviimiseks. Seejärel võttis uurija ühendust lapsevanematega, lähtudes teadustöö tegemise headest tavadest (Hea teadustava, *s.a.*) ning selgitas neile töö eesmärgi, ankeetküsimustiku täitmise aluseid, osalemise vabatahtlikkust ning sai lapsevanemate nõusoleku lapse uuringus osalemiseks. Enne uuringu läbiviimist koolides tegi autor

mugavusvalimi põhimõtetel pilootuuringu oma õpilaste hulgas. Pilootuuringu eesmärgiks oli hinnata, kas õpilased saavad aru ankeetküsimustiku struktuurist ja küsimuste sõnastusest. Ankeetküsimustike täitmise viis uurija isiklikult klassides läbi, olles valmis vajadusel selgitama õpilastele küsimuste ja skaalade tähendusi. Uuritavad täitsid ankeedid individuaalselt ning tagastasid need anonüümsuse tagamise eesmärgil teiste õpilaste eest varjatult kinnisesse kasti (Hea teadustava, *s.a.*). Kuigi personaalne andmekogumine võib olla ajamahukas ja kulukas, võimaldab see küsida keerulisemaid küsimusi ja üheks selle oluliseks eeliseks peetakse kõrgemat vastamismäära (Jones *et al.*, 2013).

Andmeanalüüs

Uurimistöö andmete sisestamiseks, kodeerimiseks ja analüüsimiseks ning tabelite ja jooniste koostamiseks kasutati programmi Microsoft Excel (Microsoft 365). Andmeid analüüsiti, kasutades kvantitatiivset andmeanalüüsi ja avatud küsimuste puhul kvantitatiivset kontentanalüüsi.

Ankeetküsimustiku hinnanguskaaladelt saadud andmete kvantitatiivseks analüüsiks võrreldi kahe grupi aritmeetilisi keskmisi. Kahe grupi vaheliste statistiliselt oluliste erinevuste hindamiseks kasutati Welchi t-testi, mis annab usaldusväärsema võrdluse ebavõrdsete dispersioonidega gruppide puhul.

Avatud küsimustega kogutud andmete kvantitatiivseks kontentanalüüsiks andmed kodeeriti kategooriatesse ja nende esinemissageduse protsentuaalseks võrdluseks gruppide vahel kasutati hii-ruuttesti. Kategoriseerimisel luges uurija kogutud andmed korduvalt läbi, moodustades alakategooriad ja peakategooriad. Arvestati, et kategooriad oleksid teineteisest hästi eristuvad ja sisuliselt mittekattuvad ning lähtuksid töö uurimisküsimustest (Kalmus, 2015). Kontentanalüüsi usaldusväärsust suurendab andmete korduv kodeerimine autori poolt ja juhendaja tehtud kaaskodeerimine.

Tulemused

Uurimistöö tulemused on esitatud uurimisküsimuste järjekorrale vastavalt. Esimesena on käsitletud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnanguid antisotsiaalse käitumise liikide (vägivald, suitsetamine, varastamine, vandalism) tõsidusele kooli- ja klassikeskkonnas. Teisena kirjeldatakse antisotsiaalse käitumise liikide (vägivald, suitsetamine, varastamine, vandalism) esinemissagedust koolikeskkonnas nooremate ja vanemate õpilaste hinnangul. Kolmandana tuuakse välja varastamise liikide esinemissagedus põhikooli ja gümnaasiumi

õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas. Neljanda ning viimasena analüüsitakse isikud, kellelt varastatakse, kohti, kust varastatakse ja asju, mida varastatakse lähtudes varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas.

Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangud antisotsiaalse käitumise liikidele tõsidusele kooli- ja klassikeskkonnas

Hinnangud antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele koolikeskkonnas

Uurimistöö käigus analüüsiti võrdlevalt põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnanguid antisotsiaalse käitumise liikide (vägivald, suitsetamine, varastamine, vandalism) tõsidusele koolikeskkonnas ning keskmised, t -väärtused ja p -väärtused on esitatud Lisas 1. Mõlemad vanusegrupid tõid välja tõsiseima antisotsiaalse käitumise liigina koolis suitsetamise. Põhikooli õpilaste hinnangul järgnesid suitsetamisele tõsiduselt varastamine ja vandalism, samas kui gümnaasiumi õpilased pidasid suitsetamise järel kõige tõsisemaks vandalismi ja varastamist. Vägivalla tajuti mõlemas grupis kõige vähem tõsise antisotsiaalse käitumise liigina koolis. Õpilaste hinnangud antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele koolikeskkonnas erinesid statistiliselt oluliselt nii vägivalla ($t = 3,75; p < 0,05$), suitsetamise ($t = 5,12; p < 0,05$), varastamise ($t = 6,50; p < 0,05$) kui ka vandalismi ($t = 3,90; p < 0,05$) lõikes. Tulemuste põhjal võib järeldada, et õpilased ei tajunud antisotsiaalse käitumise liikide tõsidust koolis sarnaselt. Põhikooli õpilased hindasid vägivalla, varastamise ja vandalismi tõsidust koolikeskkonnas kõrgemaks kui vanemad õpilased ning gümnaasiumi õpilased pidasid suitsetamist tõsisemaks kui nooremad õpilased.

Hinnangud antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele klassikeskkonnas

Lisas 2 on välja toodud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangud antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele klassikeskkonnas. Põhikooli õpilased hindasid kõige tõsisemaks antisotsiaalse käitumise liigiks vandalismi, millele järgnesid vägivald ja suitsetamine. Gümnaasiumi õpilased tajusid tõsiseimana suitsetamist, millele järgnesid vandalism ja vägivald. Varastamist peeti mõlemas grupis kõige vähem tõsiseks antisotsiaalse käitumise liigiks klassis. Statistiliselt oluline erinevus gruppide hinnangutes antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele klassikeskkonnas ilmnis nii suitsetamise ($t = 7,31; p < 0,05$), vandalismi ($t = 4,52; p < 0,05$), varastamise ($t = 4,11; p < 0,05$) kui ka vägivalla ($t = 2,67; p < 0,05$) lõikes. Tulemused näitavad, et õpilased tajusid antisotsiaalse käitumise liikide tõsidust erinevalt.

Põhikooli õpilased hindasid klassikeskkonnas vägivalda, varastamist ja vandalismi tõsisemaks kui vanemad õpilased, samas kui gümnaasiumi õpilased pidasid suitsetamist tõsisemaks kui nooremad.

Antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedus koolikeskkonnas põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul

Võrreldes nelja antisotsiaalse käitumise liigi esinemissagedust koolikeskkonnas viimase kuu aja jooksul õpilaste hinnangul (Lisa 3) selgus, et kõige sagedasemaks peeti nii põhikooli kui ka gümnaasiumi õpilaste hulgas suitsetamist. Nooremate õpilaste hinnangul järgnesid suitsetamisele sageduselt vägivald ja vandalism. Vanemate õpilaste hulgas järgnesid suitsetamisele sageduselt vandalism ja vägivald. Varastamist hinnati mõlema vanusegrupi hulgas kõige vähem esinevaks antisotsiaalse käitumise liigiks koolis. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangud antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedusele koolikeskkonnas viimase kuu aja jooksul erinesid nii varastamise ($t = 7,61; p < 0,05$), vägivald ($t = 7,29; p < 0,05$), suitsetamise ($t = 5,15; p < 0,05$) kui ka vandalismi ($t = 4,40; p < 0,05$) lõikes. Andmetest selgub, et põhikooli ja gümnaasiumi õpilased tajusid antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedust erinevalt. Põhikooli õpilased pidasid vägivald, varastamise ja vandalismi esinemissagedust koolikeskkonnas kõrgemaks kui vanemad õpilased ning gümnaasiumi õpilased hindasid suitsetamist sagedasemaks kui nooremad.

Varastamise eri liikide esinemissagedus põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas

Varastamise eri liikide esinemissagedus eakaaslaste seas

Lisas 4 on näidatud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus varastamise liikide esinemissagedusele viimase aasta jooksul eakaaslaste seas. Mõlemas vanusegrupis tajuti eakaaslaste seas kõige sagedasemana alla 5 € väärtusega asjade varastamist ja seejärel pereliikmetelt varastamist. Põhikooli õpilased hindasid sageduselt järgmisteks õpilastelt jõudu kasutades varastamist, üle 50 € väärtusega asjade varastamist ja kõige vähem esinevaks varastamise liigiks hindasid nooremad õpilased mootorsõiduki varastamist. Gümnaasiumi õpilaste hulgas järgnesid kahele kõige sagedasemale varastamise liigile mootorsõiduki varastamine, üle 50 € väärtusega asjade varastamine ja kõige harvem esinevaks varastamise liigiks hindasid vanemad õpilased jõudu kasutades varastamist. Statistiliselt oluline erinevus esinemissagedustes ilmnis vaid õpilastelt jõudu kasutades varastamise lõikes ($t = 3,23; p <$

0,05). Seega võib järeldada, et erinevas vanuses õpilased tajusid jõudu kasutades varastamist erinevalt, kusjuures põhikooli õpilased hindasid eakaaslaste seas jõudu kasutades toime pandud vargusi sagedasemaks kui gümnaasiumi õpilased. Ülejäänud varastamise liikide puhul statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnunud ($p > 0,05$), millest tulenevalt võib pidada õpilaste hinnanguid nende esinemissageduse kohta eakaaslaste seas üldiselt sarnasteks.

Varastamise eri liikide esinemissagedus endi seas

Andmetest ilmnes (Lisa 5), et nooremad õpilased hindasid kõige sagedasemaks varastamise liigiks endi seas teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamist, millele järgnesid sissemurdmine, koolist varastamine ning kõige vähem esinevateks peeti võrdselt täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamist ja 5–50 € väärtusega asjade varastamist. Vanemad õpilased pidasid võrdselt kõige sagedasemaks nii 5–50 € väärtusega asjade varastamist kui ka koolist varastamist, millele järgnesid esinemissageduselt võrdseks peetud täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamine, teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamine ning sissemurdmine. Statistiliselt oluline erinevus varastamise liikide esinemissageduses ilmnes teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise ($t = 1,99$; $p < 0,05$) ja sissemurdmise ($t = 1,70$; $p \leq 0,05$) lõikes. Tulemuste põhjal võib järeldada, et põhikooli ja gümnaasiumi õpilased tajusid teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise ja sissemurdmise sagedusi erinevalt. Nimelt, nooremad õpilased hindasid endi seas teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamist ja sissemurdmist sagedasemaks kui vanemad õpilased. Ülejäänud varastamise liikide puhul statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnunud ($p > 0,05$), mistõttu võib lugeda õpilaste hinnanguid nende esinemissagedustele üldjoontes sarnasteks.

Isikud, kellelt varastatakse, kohad, kust varastatakse ja asjad, mida varastatakse lähtudes varastamise liikidest põhikooli ning gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas ja endi seas

Isikud, kellelt varastatakse lähtudes varastamise liikidest eakaaslaste seas

Varastamise liikidest lähtuvalt on Lisas 6 esitatud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste poolt mainitud isikute, kellelt eakaaslaste seas varastati esinemissagedused koos χ^2 - ja p-väärtustega. Mainingute esinemissagedused on esitatud protsentuaalselt kogumainingute arvust. Kokku nimetasid põhikooli õpilased isikuid, kellelt varastati 97 korda ja gümnaasiumi õpilaste poolt 49 korda. Põhikooli õpilased mainisid isikuid, kellelt eakaaslaste seas varastati, kõige rohkem alla 5 € väärtusega asjade varastamise liigi puhul, seejärel pereliikmetelt

varastamise, üle 50 € väärtusega asjade varastamise, õpilastelt jõudu kasutades varastamise ja kõige vähem mootorsõiduki varastamise korral. Varastamise liikide lõikes mainiti isikuid, kellelt eakaaslaste seas varastati, gümnaasiumi õpilaste poolt kõige enam pereliikmetelt varastamise, seejärel mootorsõiduki varastamise, alla 5 € väärtusega asjade varastamise, õpilastelt jõudu kasutades varastamise liigi raames ja kõige vähem seoses üle 50 € väärtusega asjade varastamise liigiga.

Statistiliselt oluline erinevus ilmnes varastamise liikide lõikes üle 50 € väärtusega asjade varastamisel ($\chi^2 = 10,90$; $p < 0,05$) ja alla 5 € väärtusega asjade varastamisel ($\chi^2 = 21,02$; $p < 0,05$). Andmetest ilmnes, et õpilaste vastused erinesid nende kahe varastamise liigi puhul. Põhikooli õpilased nimetasid vanemate õpilastega võrreldes rohkem nii väiksema kui ka suurema rahalise väärtusega esemete varastamise puhul isikuid, kellelt varastatakse eakaaslaste seas. Ülejäänud varastamise liikide lõikes statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnunud ($p > 0,05$), seega võib öelda, et mõlemad vanusegrupid mainisid nende varastamise liikidega seoses üsna sarnaselt isikuid, kellelt eakaaslaste seas varastati.

Isikud, kellelt varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas on välja toodud Lisas 7. Selgus, et põhikooli õpilased mainisid kõikide varastamise liikide lõikes kokku isikutena, kellelt varastatakse eakaaslaste seas kõige enam *eakaaslasi* (19,5 %), seejärel *pereliikmeid* (17 %), *uuritavat ennast* (7,5 %) ja vähem *võõraid* (5,5 %). Gümnaasiumi õpilased mainisid kokku kõige rohkem *pereliikmeid* (24 %), seejärel *eakaaslasi* (5,5 %), *uuritavat ennast* (3,5 %) ja vähem *võõraid* (3 %).

Isikud, kellelt varastatakse lähtudes varastamise liikidest endi seas

Lisas 8 on näidatud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste poolt mainitud isikute, kellelt varastatakse eakaaslaste seas esinemissagedused. Põhikooli õpilaste hulgas oli kokku mainitud isikuid, kellelt varastati endi seas 17 korda ja gümnaasiumi õpilaste hulgas 1 kord. Isikuid, kellelt endi seas varastati mainisid põhikooli õpilased kõige rohkem teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise liigi puhul, järgnevalt 5–50 € väärtusega asjade varastamise, koolist varastamise ja täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamise puhul. Gümnaasiumi õpilased mainisid isikuid, kellelt endi seas varastati ainsana teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise liigi kontekstis.

Leiti, et statistiliselt oluline erinevus ilmnes varastamise liikide lõikes ainult teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamisel ($\chi^2 = 4,75$; $p = 0,03$), mistõttu saab järeldada, et selle liigi puhul erinesid õpilaste vastused. Nooremad õpilased tõid gümnaasiumiga võrreldes teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise puhul välja rohkem isikuid, kellelt varastati

endi seas. Teiste varastamise liikide lõikes statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud ($p > 0,05$), seega olid mainingud pigem samalaadsed.

Lisas 9 on kajastatud isikud, kellelt varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas. Tulemused näitasid, et nooremad õpilased nimetasid kõikide varastamise liikide lõikes kokku isikutena, kellelt varastatakse endi seas kõige enam *pereliikmeid* (5,5 %), seejärel *võõraid* (2,5 %) ja kõige vähem *eakaaslast* (0,5 %). Vanemad õpilased tõid kokkuvõtvalt isikutena välja vaid *pereliikmed* (1 %).

Kohad, kust varastatakse lähtudes varastamise liikidest eakaaslaste seas

Varastamise liikidest lähtuvalt on Lisas 10 näidatud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste mainitud kohtade, kust varastatakse eakaaslaste seas esinemissagedused. Nooremad õpilased nimetasid varastamise kohti 96 korda ja vanemad 63 korda. Põhikooli õpilased mainisid kohti, kust eakaaslaste seas varastati kõige enam alla 5 € väärtusega asjade varastamise liigi korral, seejärel pereliikmetelt varastamise, üle 50 € väärtusega asjade varastamise, õpilastelt jõudu kasutades varastamise ja kõige vähem mootorsõiduki varastamise liigiga seoses. Kohti, kust varastamist eakaaslaste seas gümnaasiumi õpilased mainisid oli kõige rohkem võrdselt nii alla 5 € väärtusega asjade varastamise kui ka pereliikmetelt varastamise liigi puhul, järgmisena üle 50 € väärtusega asjade varastamise, mootorsõiduki varastamise puhul ja kõige vähem õpilastelt jõudu kasutades varastamisel.

Varastamise liikide lõikes ilmnes statistiliselt oluline erinevus vaid üle 50 € väärtusega asjade varastamise puhul ($\chi^2 = 4,12$; $p = 0,04$), mis tähendab, et selle liigiga seoses õpilaste vastused erinesid. Põhikooli õpilased nimetasid üle 50 € väärtusega asjade varastamise puhul rohkem kohti kui gümnaasiumi õpilased. Teiste varastamise liikide puhul statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud ($p > 0,05$) ja sellest lähtuvalt võib pidada vanusegruppide maininguid ligilähedasteks.

Kohad, kust varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas on esitatud Lisas 11. Andmetest tuli esile, et põhikooli õpilased mainisid kõikide varastamise liikide lõikes kokku kohtadena, kust varastatakse eakaaslaste seas kõige enam *kooli* (18,5 %), seejärel *rahakotti/kotti* (11 %), *poodi jm avalikku kohta* (10 %) ja kõige vähem *kodu* (9,5 %). Samas gümnaasiumi õpilased tõid kõige rohkem välja varastamisi *poest jm avalikust kohast* (22 %), seejärel *kodust* (9 %), *rahakotist/kotist* (8 %) ja kõige vähem *koolist* (7,5 %).

Kohad, kust varastatakse lähtudes varastamise liikidest endi seas

Lisas 12 on välja toodud mõlema vanusegrupi õpilaste mainingute esinemissagedused varastamise liikidest lähtuvalt kohtadele, kust varastatakse eakaaslaste seas. Nooremate õpilaste hulgas toodi varastamise kohti välja kokku 26 korda ja vanemate õpilaste hulgas 7 korda. Varastamise liikide lõikes mainiti kohti, kust endi seas varastati, põhikooli õpilaste poolt enim teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise liigi puhul, seejärel sissemurdmise, 5–50 € väärtusega asjade varastamise, koolist varastamise ja kõige vähem täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamise liigi kontekstis. Gümnaasiumi õpilased mainisid kohti, kust varastati endi seas kõige rohkem sissemurdmise puhul, siis 5–50 € väärtusega asjade varastamise ning kõige vähem võrdselt teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise ja koolist varastamise liigi puhul.

Statistiliselt olulisi erinevusi põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste mainingutes varastamise kohtadele endi seas ei ilmnenud ühegi varastamise liigi lõikes ($p > 0,05$) ja sellest võib järeldada, et õpilased mainisid sarnaselt kohti, kust varastati endi seas.

Lisa 13 näitab kohti, kust varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas. Uurimistulemustest selgus, et nooremad õpilased tõid kõikide varastamise liikide lõikes kokku kõige rohkem varastamisi endi seas välja *kodust* (6 %), seejärel *koolist* (5 %) ja kõige vähem *poest jm avalikust kohast* (2 %). Vanemad õpilased nimetasid kõige enam varastamisi endi seas *poest jm avalikust kohast* (3,5 %) ning seejärel võrdselt *koolist* (1 %) ja *kodust* (1 %).

Asjad, mida varastatakse lähtudes varastamise liikidest eakaaslaste seas

Lähtudes varastamise liikidest on Lisas 14 esitatud põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste mainingute esinemissagedused eakaaslaste seas varastatavatele asjadele. Kokku nimetati põhikooli õpilaste hulgas varastatavaid esemeid 132 korda ja gümnaasiumi õpilaste hulgas 80 korda. Asju, mida varastati eakaaslaste seas mainisid põhikooli õpilased kõige rohkem alla 5 € väärtusega asjade varastamise korral, siis pereliikmetelt varastamise, üle 50 € väärtusega asjade varastamise, õpilastelt jõudu kasutades varastamise ja kõige vähem mootorsõiduki varastamise liigi puhul. Varastatavaid asju eakaaslaste seas mainisid gümnaasiumi õpilased enim alla 5 € väärtusega asjade varastamise, järgmisena pereliikmetelt varastamise, mootorsõiduki varastamise, üle 50 € väärtusega asjade varastamise liigi puhul ja kõige vähem õpilastelt jõudu kasutades varastamise liigiga seoses.

Statistiliselt oluline erinevus varastamise liikide lõikes ilmnes ainult üle 50 € väärtusega asjade varastamise puhul ($\chi^2 = 7,56$; $p = 0,01$), seega selle liigi kontekstis erinesid

mainingud. Nooremad õpilased mainisid üle 50 € väärtusega asjade varastamise puhul eakaaslaste seas varastatavaid asju rohkem kui vanemad õpilased. Ülejäänud varastamise liikide puhul statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenu ($p > 0,05$), mis tähendab, et põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste vastused olid sarnased.

Asjad, mida varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas on koondatud Lisasse 15. Selgus, et põhikooli õpilased mainisid kõikide varastamise liikide lõikes kokku esemetena, mida varastati eakaaslaste seas kõige rohkem *raha* (29,5 %), seejärel *õppevahendeid* (11 %), *sööki* (10 %), *telefone jm tehnikat* (9 %), *riideid, aksessuaare ja meiki* (5,5 %), *autosid jm mootorsõidukeid* (2 %) ning kõige vähem *alkoholi ja tubakat* (1,5 %). Gümnaasiumi õpilased nimetasid kõige enam *raha* (16,5 %), seejärel *riideid, aksessuaare ja meiki* (12 %), *sööki* (11 %), *autosid jm mootorsõidukeid* (8 %), *alkoholi ja tubakat* (7 %) ja kõige vähem *õppevahendeid* (6 %).

Asjad, mida varastatakse lähtudes varastamise liikidest endi seas

Lisas 16 on esitatud mõlema vanusegrupi õpilaste mainingute esinemissagedused varastamise liikidest lähtuvalt asjadele, mida varastatakse endi seas. Nooremate õpilaste hulgas mainiti kokku 24 varastatavat eset ja vanemate hulgas 6 eset. Varastamise liikide lõikes mainiti asju, mida endi seas varastati, põhikooli õpilaste poolt enim teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise puhul, seejärel 5–50 € väärtusega asjade varastamise, koolist varastamise ja kõige vähem sissemurdmise liigi korral. Asjade maininguid endi seas varastamisel oli gümnaasiumi õpilaste hulgas kõige rohkem 5–50 € väärtusega asjade varastamise liigiga seoses ning seejärel võrdselt nii teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise, koolist varastamise kui ka sissemurdmise liigi puhul.

Tulemustest võib järeldada, et statistiliselt oluline erinevus varastamise liikide lõikes ilmnes ainult teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamise puhul ($\chi^2 = 5,40$; $p = 0,02$), mis tähendab, et selle liigiga seoses õpilaste vastused erinesid. Põhikooli õpilased mainisid teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamisel asju, mida endi seas varastatakse rohkem kui gümnaasiumi õpilased. Teiste varastamise liikide puhul statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenu ($p > 0,05$), seega saab öelda, et õpilaste vastused olid üsna sarnased.

Lisas 17 on esitatud asjad, mida varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas. Andmed näitasid, et nooremad õpilased tõid kõikide varastamise liikide lõikes kokku kõige rohkem varastatavate asjadena endi seas välja *riideid, aksessuaare ja meiki* (4,5 %), seejärel *telefone jm tehnikat* (2,5 %), võrdselt *sööki* (2 %) ja *õppevahendeid* (2 %) ning kõige vähem *raha* (1,5 %). Vanemad õpilased nimetasid

kõige rohkem varastatavate asjadena *riideid, aksessuaare ja meiki* (3 %) ning seejärel võrdsest nii *telefone jm tehnikat* (1 %) kui ka *õppevahendeid* (1 %).

Arutelu

Uurimustöö eesmärgiks oli võrrelda varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi esinemist põhikooli vanema astme õpilaste ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul. Lähtuvalt eesmärgist esitati neli uurimisküsimust, millele otsiti vastuseid ankeetküsimustikuga kogutud andmeid kvantitatiivsete meetodite ja kvalitatiivse kontentanalüüsi abil.

Esimese uurimisküsimusega selgitati välja, et nii põhikooli kui ka gümnaasiumi õpilased hindasid koolikeskkonnas kõige tõsisemaks antisotsiaalse käitumise liikiks suitsetamist ja kõige vähem tõsiseks vägivalda. Nooremad pidasid varastamist tõsisemaks kui vandalismi ning vanemad vandalismi varastamisest tõsisemaks. Võimalik, et varastamise ja vandalismi erinev tajumine vanusegruppides võib olla seotud nimetatud käitumisliikide nähtavuse ja nendega kokkupuutumise sagedusega.

Klassikeskkonnas peeti varastamist mõlemas õpilaste vanusegrupis kõige vähem tõsiseks antisotsiaalse käitumise liikiks. Põhikooli õpilased hindasid kõige tõsisemaks vandalismi ja gümnaasiumi õpilased suitsetamist. Varastamise kui varjatud ja mittedestruktiivse antisotsiaalse käitumise liigi madalam tõsiduse hinnang võib tuleneda sellest, et vargused ei ole alati nähtavad. Ka McPhaili (2008) järgi ei ole suurem osa varastamisjuhtudest otseselt jälgitavad. Samuti selgus, et võrreldes koolikeskkonnaga tajusid õpilased klassikeskkonnas varastamist vähem tõsise probleemina ja see võib viidata sellele, et õpilased seostavad varastamist pigem kooli kui oma klassiga.

Vanusegruppide võrdluses esinesid olulised erinevused kõikide antisotsiaalse käitumise liikide lõikes nii klassi- kui ka koolikeskkonnas. Selgus, et põhikooli õpilased hindasid võrreldes vanemate õpilastega mõlemas keskkonnas tõsisemateks probleemideks varastamist, vandalismi ja vägivalda. Samas gümnaasiumi õpilased pidasid koolis ja klassis suitsetamist tõsisemaks probleemiks kui nooremad õpilased. Saadud tulemused on kooskõlas varasema uuringuga, milles leiti, et nooremate õpilaste hulgas esineb vargusi, vandalismi ja vägivalda sagedamini (Markina & Žarkovski, 2014). Samuti on Kõiv (2008) toonud välja, et varastamine, vandalism, vägivald ja suitsetamine on omavahel tugevalt seotud. Sarnast tendentsi on kirjeldanud ka Markina jt (2024) uurimus, kus näidati, et erinevate õigusrikkumiste levik on põhikooli õpilaste hulgas tunduvalt kõrgem kui gümnaasiumi õpilaste hulgas. Ilmnud mustreid võivad selgitada arengulised muutused, mida on välja

toodud varasemates uuringutes, kus on leitud, et õpilaste vanuse kasvades suureneb ka nende enesekontroll ja seega võib hakata probleemne käitumine vähenema (Australian Institute of Criminology, 2018; Patterson *et al.*, 1989).

Järgmise uurimisküsimuse tulemused näitasid, et mõlemas vanusegrupis tajuti koolikeskkonnas viimase kuu aja jooksul kõige sagedasema antisotsiaalse käitumise liigina suitsetamist ja kõige vähem esineva probleemina varastamist. Selgus, et põhikooli õpilased hindasid vägivalda sagedasemaks kui vandalismi ja vanemad õpilased vandalismi sagedasemaks kui vägivalda. Tulemused võivad viidata sellele, et õpilaste antisotsiaalse käitumise sageduse ja tõsiduse tajumine võib olla omavahel seotud, sest mõlemad vanusegrupid pidasid koolikeskkonnas suitsetamist nii kõige sagedasemaks kui ka tõsisemaks probleemiks. See, et suitsetamist tajuti kõrgema esinemissagedusega ja varastamist madalamaga võib olla seotud käitumiste nähtavusega. Ka Kõiv (2008) on oma uurimuses rõhutanud, et kõige sagedasemaks probleemiks koolis on suitsetamine ja kõige vähem sagedaseks varastamine.

Hinnangute sageduste võrdluses kahe vanusegrupi vahel ilmnes oluline erinevus kõikide antisotsiaalse käitumise liikide lõikes. Uurimistulemused viitavad, et põhikooli õpilased pidasid gümnaasiumi õpilastega võrreldes sagedasemateks liikideks koolikeskkonnas vägivalda, vandalismi ja varastamist. Tulemused sobituvad ka eelneva uurimusega, mille järgi võib nooremate õpilaste hulgas esineda vanematega võrreldes rohkem vägivalda ja vandalismi (Kõiv, 2003c). Lisaks on Grant jt (2001) seostanud varastamise seotust mitmete teiste antisotsiaalse käitumise liikidega. Gümnaasiumi õpilased hindasid põhikooli õpilastega võrreldes suitsetamist kõige enam levinud antisotsiaalse käitumise liigiks koolis. Suitsetamise tajutud kõrgemat levimust vanemate õpilaste hulgas võib viidata sellele, et noorukiea lõpuks võib olla kujunenud välja suitsetamise harjumus (Bruno, 1992; Carrión-Valero *et al.*, 2023).

Tulemused viitavad, et põhikooli õpilased tajuvad nii kooli- kui ka klassikeskkonnas kõige tõsisemate ja sagedasemate antisotsiaalse käitumise liikidena vägivalda, vandalismi ja varastamist. Vägivalla kõrgemat tajutud levimust toetab ka Justiits- ja Digiministeeriumi (2024) avaldatud statistika, mille järgi on alaealiste seas levinumateks rikkumisteks vägivallaga seotud kuriteod. Mitme antisotsiaalse käitumise liigi sagedasem ja tõsisem tajumine nooremate õpilaste hulgas on kooskõlas varasemate teooriatega, mille järgi saavutab antisotsiaalne käitumine noorukiea jooksul kõrgpunkti ja hakkab seejärel vanuse suurenedes vähenema (Australian Institute of Criminology, 2018; Burt *et al.*, 2024; Carroll *et al.*, 2023; Farrington, 1986; Moffitt, 1993; Patterson *et al.*, 1989; Rocque *et al.*, 2015).

Gümnaasiumi õpilased hindasid põhikooli õpilastega võrreldes nii kooli- kui ka klassikeskkonnas kõige tõsisemaks ja sagedasemaks antisotsiaalse käitumise liigiks suitsetamist. Suitsetamise kui varjatud antisotsiaalse käitumise suuremat levikut gümnaasiumi õpilaste hulgas, võib selgitada antisotsiaalse käitumise arengu teooriaga, mille järgi võib käitumine muutuda vanuse suurenedes avalikust varjatuks (Kõiv, 2006; Loeber, 1982). Tulemused on kooskõlas ka Kõivu (2003c) järeldusega, et vähemtõsised antisotsiaalse käitumise liigid esinevad sagedamini ja ulatuslikumalt põhikooli õpilaste hulgas.

Kolmanda uurimisküsimusega selgitati välja varastamise eri liikide esinemissagedus põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste ning endi seas. Mõlemas vanusegrupis hinnati eakaaslaste seas kõige sagedasemaks alla 5 € väärtusega asjade varastamist. Nooremad õpilased pidasid kõige harvemaks mootorsõiduki varastamist ning vanemad õpilased õpilastelt jõudu kasutades varastamist. Lisaks ilmnes, et mõlemas vanusegrupis olid hinnangud alla 5 € väärtusega asjade, pereliikmetelt ja üle 50 € väärtusega asjade varastamise sagedusele suhteliselt sarnased.

Eakaaslaste seas varastamise eri liikide esinemissageduse kohta saadud tulemused on kooskõlas varasemate uurimustega. Nii käesolevas töös kui ka Lehtme (2012) uurimuses hinnati alla 5 € väärtusega asjade varastamist sagedasemaks kui suurema rahalise väärtusega esemete varastamist. Samuti ilmnes mõlemas uurimuses, et väikese väärtusega esemete järel varastatakse sagedamini pereliikmetelt ning mootorsõidukite vargusi esineb kõige vähem. Väikese rahalise väärtusega esemete sagedasemat varastamist toetab ka Justiits- ja Digiministeeriumi (2024) statistika, mille järgi moodustavad pisivargused märkimisväärse osa alaealiste väärtegudest. Mootorsõidukite varguste vähest esinemist kinnitavad ka Markina jt (2024).

Põhikooli õpilased tõid välja, et kõige sagedamini varastasid nad ise teistelt inimestelt jõudu kasutades, seejärel murdsid sisse ja varastasid koolist. Gümnaasiumi õpilased tõid välja, et kõige sagedamini varastasid nad koolist ja 5–50 € väärtusega asju. Mõlemas vanuserühmas hinnati kõige harvemaks täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamist ning vanemate õpilaste hulgas osutus samaväärselt harvaks sissemurdmine. Vanemate õpilaste hinnangud kõige sagedasema ja harvema varastamise liigi kohta ühtivad ka Lehtme (2012) tulemustega. Sissemurdmise madalamat esinemissagedust toetavad samuti Markina jt (2024), kelle järgi on noorte seas sissemurdmised püsinud aastate jooksul suhteliselt madalal tasemel. Lisaks toetavad põhikooli õpilaste hinnangud 5–50 € väärtusega asjade varastamisele varasemat statistikat, mille kohaselt jääb enamiku varastatud esemete väärtus alla 64 € (Ahven *et al.*, 2010).

Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdluses ilmnes oluline erinevus eakaaslaste seas vaid õpilastelt jõudu kasutades varastamise puhul, mida nooremad õpilased pidasid sagedasemaks kui vanemad õpilased. Põhikooli õpilased hindasid gümnaasiumiga võrreldes sagedasemaks ka ise teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamist ja sissemurdmist. Tulemused viitavad sellele, et jõudu kasutades toime pandud vargusi tajusid nooremad õpilased sagedasemana nii eakaaslaste kui ka endi seas. Saadud leiud on kooskõlas Kivivuori (2007) seisukohaga, et tõsisemaid vargusi panevad sagedamini toime põhikooli vanema astme õpilased. Samuti toetab vägivallaga seotud varguste esilekerkimist Justiits- ja Digiministeeriumi (2024) statistika, mille järgi on noorte õigusrikkumised sageli seotud vägivallaaktidega.

Neljanda uurimisküsimuse eesmärk oli selgitada välja isikud, kellelt varastatakse, kohad, kust varastatakse ja asjad, mida varastatakse põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste ning endi seas. Tulemused näitasid, et nii isikuid, kohti kui ka varastatavaid asju nimetati sagedamini eakaaslaste kui iseenda puhul. Nooremad õpilased tõid eakaaslaste seas kõige rohkem välja varastamisi eakaaslastelt, siis pereliikmetelt ja endalt, samas vanemad õpilased nimetasid kõige rohkem varastamisi pereliikmetelt, eakaaslastelt ja endalt. Mõlemas vanusegrupis varastati eakaaslaste seas kõige vähem võõrastelt. Põhikooli õpilased tõid välja, et kõige rohkem varastasid nad ise pereliikmetelt, seejärel võõrastelt ja kõige vähem eakaaslastelt. Samas gümnaasiumi õpilased mainisid varastamist vaid pereliikmetelt. Mõlema uuritavate grupi lõikes kokku varastati kõige rohkem pereliikmetelt ja eakaaslastelt. Uurimistulemused on valdavalt kooskõlas Lehtme (2012) uurimusega, mille järgi varastatakse kõige sagedamini eakaaslastelt ja pereliikmetelt.

Põhikooli õpilased pidasid eakaaslaste seas kõige sagedasemaks koolist, kellegi rahakotist ja poest varastamist, gümnaasiumi õpilased aga poest, kodust ja kellegi rahakotist varastamist. Nooremad õpilased täheldasid, et nad ise varastasid kõige rohkem kodust ja koolist, vanemad õpilased aga poest. Mõlema vanusegrupi lõikes kokku hinnati kõige sagedasemaks poest varastamist, millele järgnesid koolist ja kodust varastamine, samas kellegi rahakotist varastamist nimetati kõige harvem. Saadud tulemused on suuresti kooskõlas Lehtme (2012) uurimusega, mille järgi varastatakse kõige enam koolist, kodust ja poest. Samuti on Markina ja Šahverdov-Žarkovski (2007) toonud välja, et poevargused on Eesti koolinoorte seas ühed levinumad õigusrikkumised.

Nooremad õpilased nimetasid eakaaslaste seas kõige sagedamini varastatavateks asjadeks raha, õppevahendeid, sööki, telefone, riideid, aksessuaare ja meiki ning autosid. Vanemad õpilased tõid eakaaslaste seas enim esile raha, riiete, aksessuaaride ja meigi, autode

ning alkoholi ja tubaka varastamise. Põhikooli õpilased varastasid aga ise kõige rohkem riideid, aksessuaare ja meiki ning telefone, samas gümnaasiumi õpilased varastasid ise kõige enam riideid, aksessuaare ja meiki, telefone ja õppevahendeid. Mõlema vanusegrupi lõikes kokku varastati kõige enam raha, riideid, aksessuaare ja meiki, õppevahendeid, sööki ning telefone. Uurimistulemused on kooskõlas Lehtme (2012) uurimusega, mille järgi varastavad õpilased kõige sagedamini raha, riideid, aksessuaare, sööki ja tehnikat. Samuti on Markina ja Šahverdov-Žarkovski (2007) ning Markina jt (2024) toonud välja, et autosid ja mootorrattaid varastatakse noorte seas suhteliselt harva, mis ilmnes ka käesolevas töös. Lisaks on Bruno (1992) nimetanud laste ja noorte seas sagedamini varastatavate esemetena riideid ja raha, mis ühtivad samuti käesoleva uurimuse tulemustega.

Uurimistöö täitis oma eesmärgi, kuna võrreldi varastamise kui antisotsiaalse käitumise liigi esinemist põhikooli vanema astme õpilaste ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul ning vastati kõikidele püstitatud uurimisküsimustele. Töö väärtuseks võib pidada uurimuse käigus kogutud mitmekülgset teavet varastamise erinevate liikide ning vargustega seotud asjaolude kohta Eesti põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hulgas. Tulemused võimaldavad paremini mõista, millised varastamisega seotud probleemid on kõige teravamad. Selline teave võib olla oluline koolikeskkonnas probleemsete käitumismustrite varajasel märkamisel ning ennetus- ja sekkumistegevuste planeerimisel (Arslan *et al.*, 2025; Kõiv, 2006).

Töö piiranguks võib pidada väikest valimit, mis hõlmas vaid ühe maakonna kahe kooli õpilasi ning takistab seetõttu tulemuste laialdasemat üldistamist. Samuti võib puudusena välja tuua vanuserühmade ebaühtlast jaotust, kuna gümnaasiumi õpilasi oli valimis vähem kui põhikooli õpilasi. Edasistes uurimustes võiks kasutada suuremat ja vanuseliselt tasakaalustatumat valimit erinevatest piirkondadest. Lisaks võiks enesekohaseid meetodeid kasutades keskenduda rohkem varastamise sügavamate põhjuste uurimisele, et paremini mõista, mis paneb noori varastama.

Tänuõnad

Täna uuringus osalenud koole koos õpilaste, lapsevanemate ja juhtkonnaga, kes aitasid kaasa töö valmimisele. Eriti tänan magistritöö juhendajat Kristi Kõivu, kelle vastutulelikkus, asjakohased tähelepanekud ja mitmekülgsed teadmised toetasid mind uurimustöö koostamisel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on koostöös heade akadeemiliste tavadega.

Kristel Sügis

/digiallkirjastatud/

22.05.2026

Kasutatud kirjandus

- Ahven, A. (2021). Ohvriuuringud 2010–2021. (Kriminaalpoliitika lühianalüüs 4/2021). Justiitsministeerium. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ovu_2021_0.pdf
- Ahven, A., Kommel, K., Markina, A., Rannama, T., Salla, J., Surva, L., Sööt, M.-L., Tamm, K., Tuisk, K., & Vajakas, K. (2010). Kuriteoohvrite uuring 2009 (Kriminaalpoliitika uuringud No. 14). Justiitsministeerium.
- Ahven, A., Leps, A., Tammiste, B., Tamm, K., Tüllinen, K., Kruusmaa, K.-C., Solodov, S., & Sööt, M.-L. (2017). Kuritegevus Eestis 2016. Eesti Justiitsministeerium. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf
- Arslan İ. Y. T., Arslan M. N. & Korkut M. (2025). From risk to resilience: Understanding and mitigating juvenile delinquency. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 115, Article 102940. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2025.102940>
- Australian Institute of Criminology. (2018). Antisocial behaviour during the teenage years (Trends & Issues in Crime and Criminal Justice No. 556). Australian Institute of Criminology.
- Bruno, F. J. (1992). The family encyclopedia of child psychology and development. John Wiley & Sons.
- Burt, S. A., Hyde, L. W., Frick, P. J., & Shaw, D. S. (2024). Understanding desistance from aggression: A joint interpretation of person-centered and variable-centered approaches. *Journal of Adolescence*, 100, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2024.05.006>
- Carrión-Valero, F., Ribera-Osca, J. A., Martín-Moreno, J. M., & Martín-Gorgojo, A. (2023). Prevention of tobacco use in an adolescent population through a multi-personal intervention model. *Tobacco Prevention & Cessation*, 9, Article 37. <https://doi.org/10.18332/tpc/175065>
- Carroll, S. L., Mikhail, M. E., & Burt, S. A. (2023). The development of youth antisocial behavior across time and context: A systematic review and integration of person-centered and variable-centered research. *Clinical Psychology Review*, 101, 102253. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102253>
- Clarke, D. (2003). Pro-social and anti-social behaviour. Routledge.

- Cummings, C. (2017). *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*. Allen, M. (Ed.), Cross-Sectional Design (pp. 314-317). SAGE Publications, Inc.
<https://doi.org/10.4135/9781483381411>
- Farrington, D. P. (1986). Age and crime. *Crime and Justice*, 7, 189–250.
<https://doi.org/10.1086/449114>
- Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Christ, M. A. G., Hanson, K. S., & Tannenbaum, L. E. (1993). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A meta-analytic review of factor analyses and cross-validation in a clinic sample. *Clinical Psychology Review*, 13(4), 319–340. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(93\)90016-C](https://doi.org/10.1016/0272-7358(93)90016-C)
- Grant, J. E., Potenza, M. N., Krishnan-Sarin, S., Cavallo, D. A., & Desai, R. A. (2011). Stealing among high school students: Prevalence and clinical correlates. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 39(1), 44–52.
- Hea teadustava. (s.a.). Tartu Ülikooli eetikakeskus. <https://eetika.ee/et/sisu/hea-teadustava>
- Hein, B. (2015). Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste probleemide võrdlus aastatel 2011 ja 2013 [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. D.Space. <http://hdl.handle.net/10062/48320>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta. Medicina.
- Johnson, K. D. (2005). School vandalism and break-ins. U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.
https://popcenter.asu.edu/sites/g/files/litvpz3631/files/school_vandalism_break-ins.pdf
- Jones, T. L., Baxter, M. A., & Khanduja, V. (2013). A quick guide to survey research. *Annals of the Royal College of Surgeons of England*, 95(1), 5–7.
<https://doi.org/10.1308/003588413X13511609956372>
- Judy, B., & Nelson, E. S. (2000). Relationship between parents, peers, morality, and theft in an adolescent sample. *The High School Journal*, 83(3), 31–42.
- Junger-Tas, J., Marshall, I. H., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M., & Beata Gruszczyńska (Eds.). (2010). *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond: Results of the second international self-report delinquency study*. Springer.
- Justiits- ja Digiministeerium. (2024). Kuritegevus Eestis 2024.
<https://www.justdigi.ee/kuritegevus2024/alaealiste-%C3%B5igusrikkumised.html>
- Justiits- ja Digiministeerium. (2025). Kuritegevus Eestis 2025.
<https://www.justdigi.ee/kuritegevus2025/varavastased-kuriteod>
- Kalmus, V. (2015). Standardiseeritud kontentanalüüs. Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/kontentanalyyis>

- Karbik, R. (2024). III kooliastme õpilaste antisotsiaalse käitumise sagedus ühe tavakooli ja hariduslike erivajadustega kooli näitel [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://hdl.handle.net/10062/102085>
- Kivivuori, J. (2007). Delinquent behaviour in Nordic capital cities. Scandinavian Research Council for Criminology. <http://hdl.handle.net/10138/152602>
- Kroneberg, C., Lenkewitz, S., Ernst, A., Meyer, M., & Seidensticker, K. (2022). Using police data to measure criminogenic exposure in residential and school contexts: Experiences from a data linkage project in Germany. *Police Practice and Research*, 23(4), 473–488. <https://doi.org/10.1080/15614263.2022.2046569>
- Kõiv, K. (2001). Antisotsiaalse käitumise probleemid. In I. Kraav & K. Kõiv (Toim.), *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis* (lk 101–130). Vali Press.
- Kõiv, K. (2003a). Koolikiusamine ja -vägivald kui antisotsiaalse käitumise alaliigid. In Kristi Kõiv (Toim.), *Antisotsiaalse käitumisega õpilased: Artiklite kogumik III* (lk 9–16). Vali Press.
- Kõiv, K. (2003b). Muutused antisotsiaalses käitumises viimastel aastatel. In Kristi Kõiv (Toim.), *Antisotsiaalse käitumisega õpilased: Artiklite kogumik III* (lk 29–40). Vali Press.
- Kõiv, K. (2003c). Vanuselised ja soolised erinevused õpilaste antisotsiaalses käitumises. In K. Kõiv (Toim.), *Antisotsiaalse käitumisega õpilased: Artiklite kogumik II* (lk 21–38). Vali Press.
- Kõiv, K. (2006). Noorukite antisotsiaalne käitumine: erinevad mustrid ja tendentsid Eestis. In H. Haljasorg (Toim.), *Piirilt* (lk 22–32). Maarjamaa Konvent.
- Kõiv, K. (2008). Ennetus grupi tasandil: Võitlus koolivägivallaga [seminari materjal]. <https://arhiiv.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/ennetus.pdf>
- Lehtme, T. (2012). Varastamise eri liikide esinemine 4.-9. klassi õpilaste hinnangul [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/26013>
- Loeber, R. (1982). *The stability of antisocial and delinquent child behavior: A review. Child Development*, 53(6), 1431–1446. <https://doi.org/10.2307/1130078>
- Markina, A., & Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tartu Ülikooli Õigusinstituut; Justiitsministeerium. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/5._eesti_alaealiste_halbiv_kaitumine.pdf
- Markina, A., & Žarkovski, B. (2014). Laste hälbiv käitumine Eestis (Kriminaalpoliitika uuringud 19). Justiitsministeerium.

- https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_kaitumise_uuring_2014.pdf
- Markina, A., Žarkovski, B., & Murakas, R. (2024). ISRD4 uuring Eestis. Tartu Ülikool.
<https://doi.org/10.23673/re-460>
- McPhail, L. M. (2008). Early intervention for stealing: Interrupting the antisocial trajectory [Master's thesis, University of Canterbury]. <http://dx.doi.org/10.26021/6081>
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674–701.
- Patterson, G. R. (1982). Coercive family process (Vol. 3, A social learning approach). Castalia Publishing Company.
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *The American Psychologist*, 44(2), 329–35.
- Rocque, M., Posick, C., & Hoyle, J. (2015). Age and crime. In W. G. Jennings (Ed.), *The encyclopedia of crime and punishment* (pp. 1–8). Wiley.
<https://doi.org/10.1002/9781118519639.wbecpx275>
- Sardana, S., Sharma, M. K., Anand, N., Kumar, R., & Mishra, P. (2024). Psychopathology underlying stealing behavior. *Malaysian Journal of Psychiatry*, 33, 30–32.
https://doi.org/10.4103/mjp.mjp_3_24
- Siimann, S. (2015). Koolinoorte riskikäitumine Tartu 2014/15 noorsoouuringu andmetel [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. D.Space. <http://hdl.handle.net/10062/48021>
- Snyder, H. N., Espiritu, R. C., Huizinga, D., Loeber, R., & Petechuk, D. (2003). Prevalence and development of child delinquency (OJJDP Child Delinquency Series). U.S. Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
<https://www.ojp.gov/pdffiles1/ojjdp/193411.pdf>
- Zolten, K., & Long, N. (2006). Stealing. Center for Effective Parenting, Department of Pediatrics, University of Arkansas for Medical Sciences. <https://parenting-ed.org/wp-content/themes/parenting-ed/files/handouts/stealing.pdf>
- Traat, U., & Anna Markina (2003). Üldkriminoloogia. Sisekaitseakadeemia.
<http://hdl.handle.net/10062/17333>
- Tremblay, G. C., & Drabman, R. S. (1997). An intervention for childhood stealing. *Child & Family Behavior Therapy*, 19(4), 33–40.

Lisad

Lisa 1. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele koolikeskkonnas

Antisotsiaalse käitumise liik	Põhikool Keskmine	Gümnaasium Keskmine	<i>t</i> -väärtus	<i>p</i> -väärtus
Vägivald	1,88	1,53	3,75	0,00
Suitsetamine	2,45	3,14	5,12	0,00
Varastamine	2,25	1,57	6,50	0,00
Vandalism	2,24	1,82	3,90	0,00

Lisa 2. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus antisotsiaalse käitumise liikide tõsidusele klassikeskkonnas

Antisotsiaalse käitumise liik	Põhikool Keskmine	Gümnaasium Keskmine	<i>t</i> -väärtus	<i>p</i> -väärtus
Vägivald	1,53	1,30	2,67	0,00
Suitsetamine	1,53	2,44	7,31	0,00
Varastamine	1,34	1,08	4,11	0,00
Vandalism	1,73	1,32	4,52	0,00

Lisa 3. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus antisotsiaalse käitumise liikide esinemissagedusele koolikeskkonnas

Antisotsiaalse käitumise liik	Põhikool Keskmine	Gümnaasium Keskmine	<i>t</i> -väärtus	<i>p</i> -väärtus
Vägivald	2,23	1,50	7,29	0,00
Suitsetamine	2,36	3,12	5,15	0,00
Varastamine	1,58	1,08	7,61	0,00
Vandalism	2,06	1,60	4,40	0,00

Lisa 4. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus varastamise liikide esinemissagedusele eakaaslaste seas

Varastamise liik	Põhikool Keskmine	Gümnaasium Keskmine	<i>t</i> -väärtus	<i>p</i> -väärtus
Mootorsõiduki varastamine	1,09	1,11	0,43	0,33
Üle 50 € väärtusega asjade varastamine	1,11	1,06	1,23	0,11
Alla 5 € väärtusega asjade varastamine	1,47	1,42	0,60	0,28
Pereliikmetelt varastamine	1,38	1,38	0,00	0,50
Õpilastelt jõudu kasutades varastamine	1,18	1,03	3,23	0,00

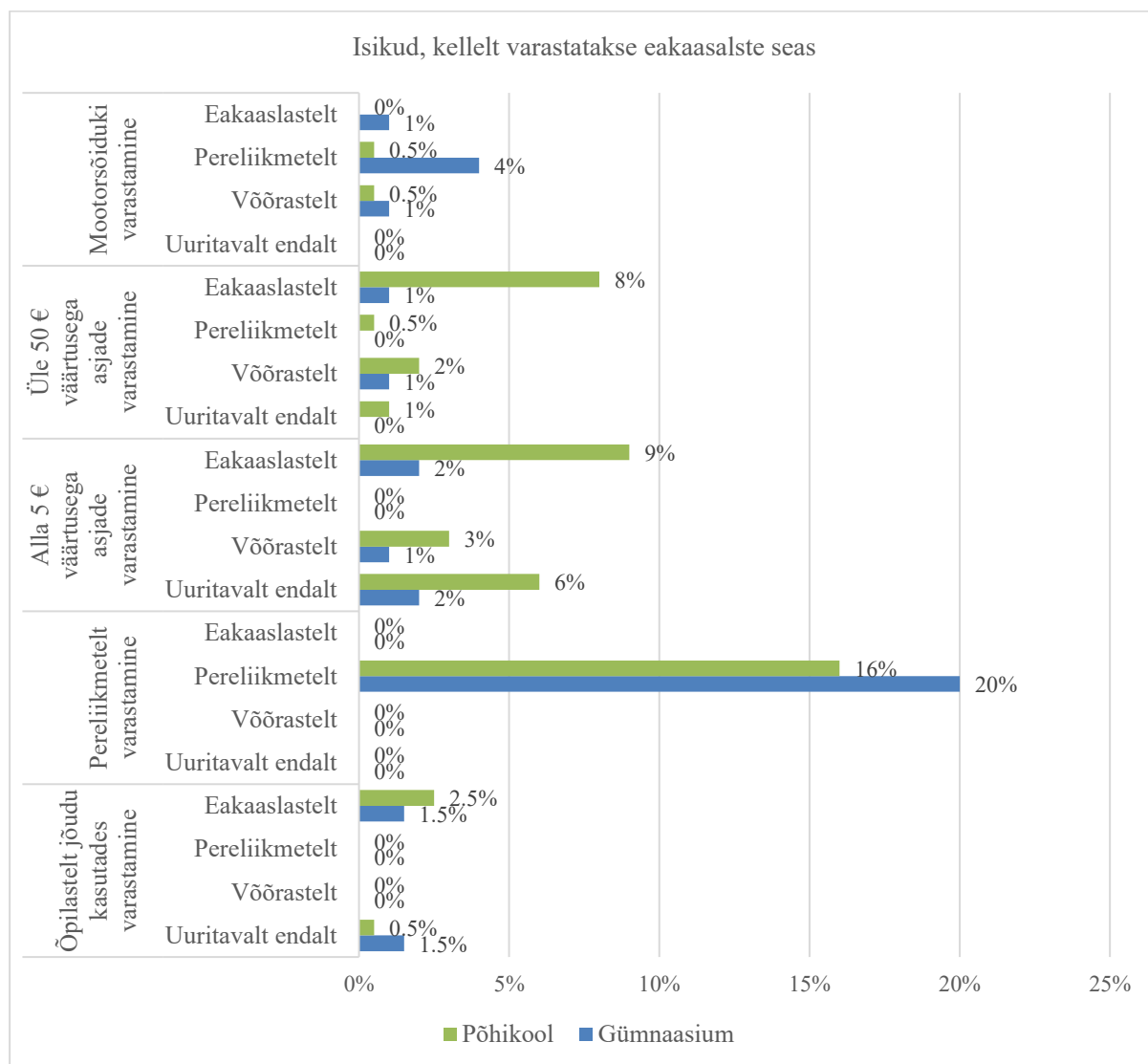
Lisa 5. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangute võrdlus varastamise liikide esinemissagedusele endi seas

Varastamise liik	Põhikool Keskmine	Gümnaasium Keskmine	<i>t</i> -väärtus	<i>p</i> -väärtus
Täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamine	1,05	1,02	1,15	0,13
Teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamine	1,10	1,02	1,99	0,02
5–50 € väärtusega asjade varastamine	1,05	1,04	0,31	0,38
Koolist varastamine	1,07	1,04	0,67	0,25
Sissemurdmine	1,08	1,02	1,70	0,05

Lisa 6. Isikute, kellelt varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas

Varastamise liik	Põhikool % (<i>f</i>)	Gümnaasium % (<i>f</i>)	KOKKU % (<i>f</i>)	χ^2 - väärtus	<i>p</i> - väärtus
Mootorsõiduki varastamine	1% (2)	6% (8)	3% (10)	<i>ns</i>	<i>ns</i>
Üle 50 € väärtusega asjade varastamine	11,5% (23)	2% (3)	8% (26)	10,90	0,00
Alla 5 € väärtusega asjade varastamine	18% (34)	5% (7)	13,5% (41)	21,02	0,00
Pereliikmetelt varastamine	16% (32)	20% (27)	18% (59)	<i>ns</i>	<i>ns</i>
Õpilastelt jõudu kasutades varastamine	3% (6)	3% (4)	3% (10)	<i>ns</i>	<i>ns</i>

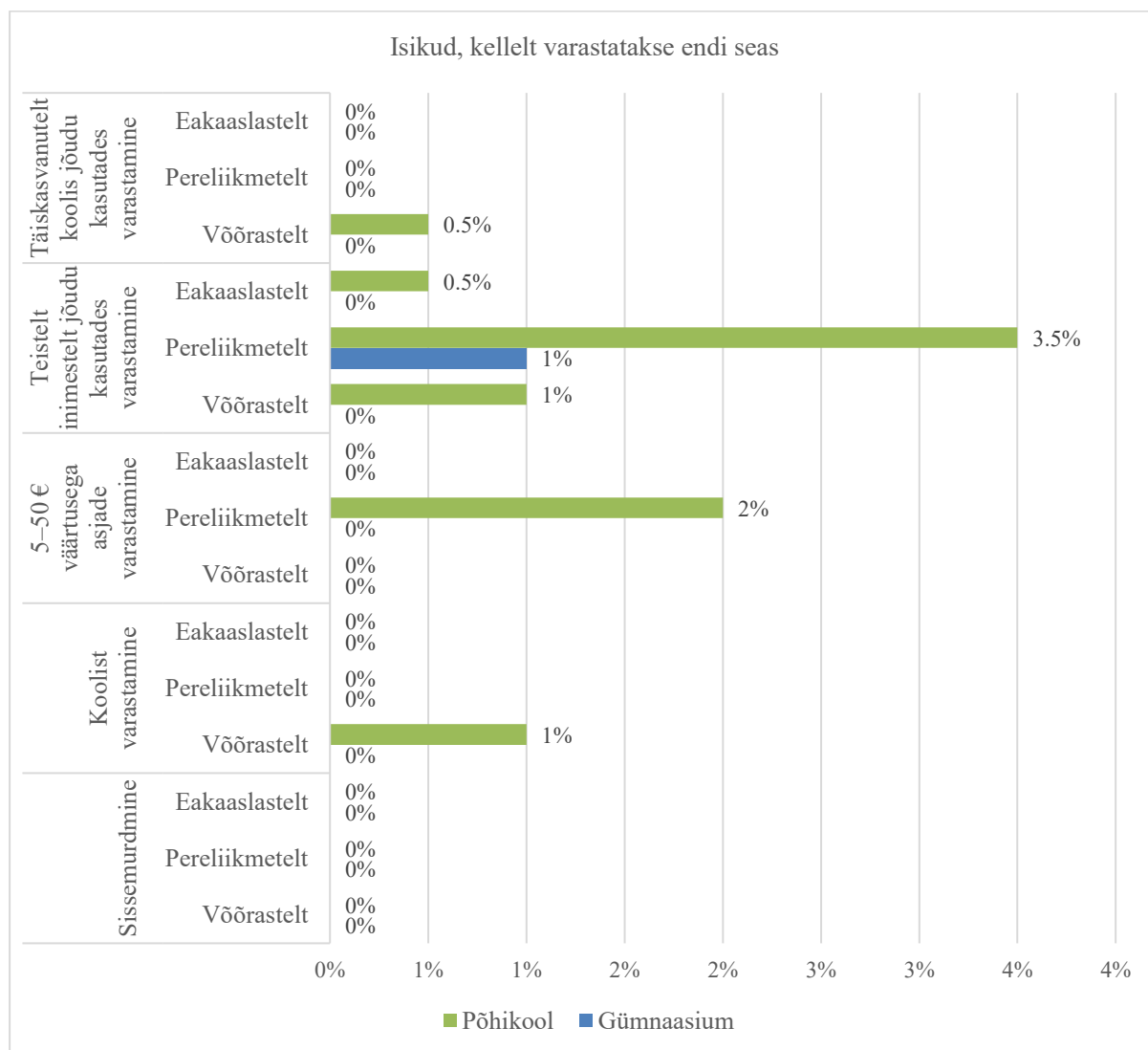
Lisa 7. Isikud, kellelt varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas

Lisa 8. Isikute, kellelt varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas

Varastamise liik	Põhikool % (f)	Gümnaasium % (f)	KOKKU % (f)	χ^2 - väärtus	p- väärtus
Täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamine	0,5% (1)	0%	0,5% (1)	ns	ns
Teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamine	5% (10)	1% (1)	3% (11)	4,75	0,03
5–50 € väärtusega asjade varastamine	2% (4)	0%	1% (4)	ns	ns
Koolist varastamine	1% (2)	0%	0,5% (2)	ns	ns
Sissemurdmine	0%	0%	0%	ns	ns

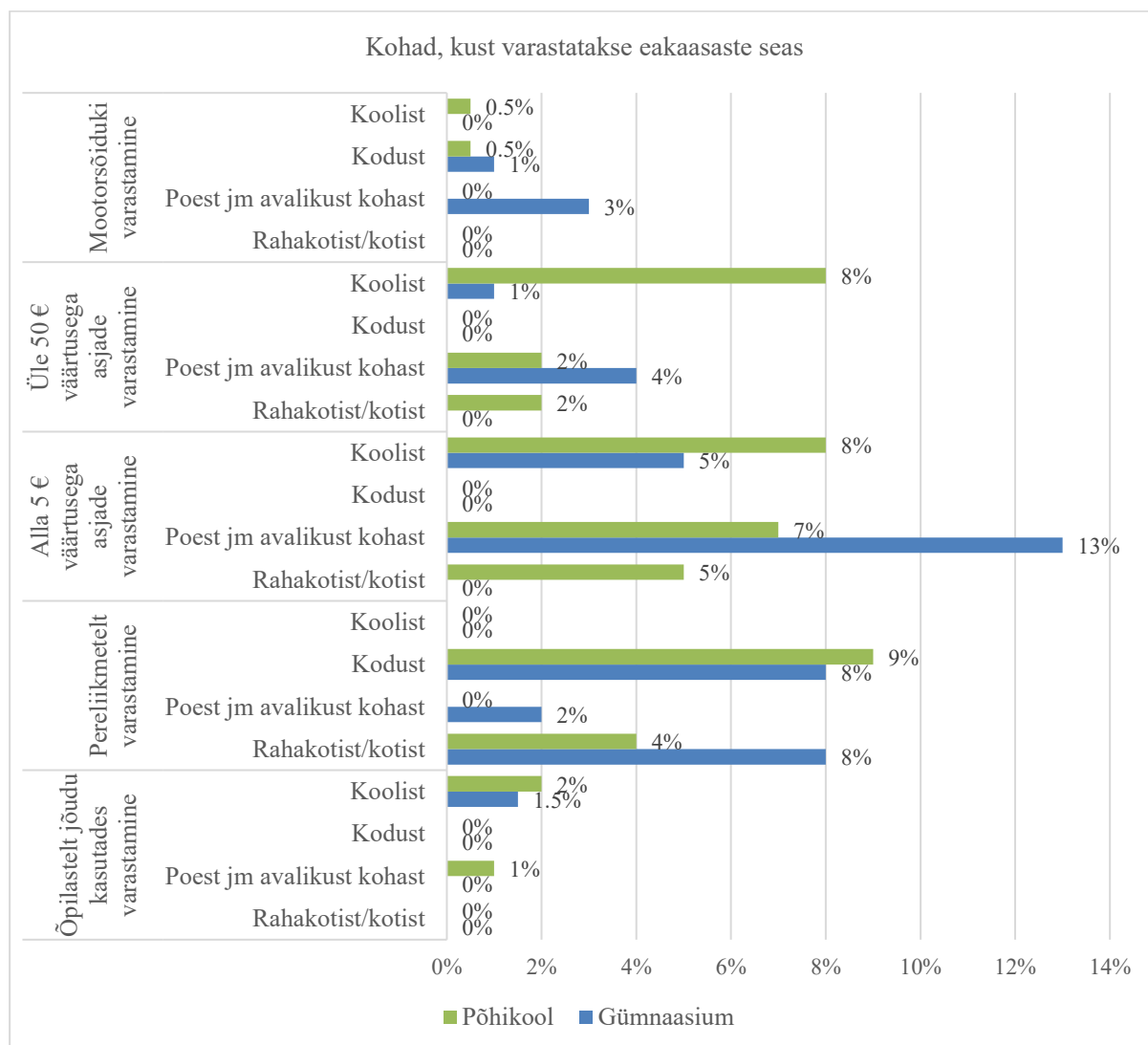
Lisa 9. Isikud, kellelt varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas

Lisa 10. Kohtade, kust varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas

Varastamise liik	Põhikool (%)	Gümnaasium (%)	KOKKU % (f)	χ^2 -väärtus	p-väärtus
Mootorsõiduki varastamine	1% (2)	4% (6)	2% (8)	ns	ns
Üle 50 € väärtusega asjade varastamine	12% (23)	5% (7)	9% (30)	4,12	0,04
Alla 5 € väärtusega asjade varastamine	20% (39)	18% (24)	16,5% (54)	ns	ns
Pereliikmetelt varastamine	13% (26)	18% (24)	15% (50)	ns	ns
Õpilastelt jõudu kasutades varastamine	3% (6)	1,5% (2)	2% (8)	ns	ns

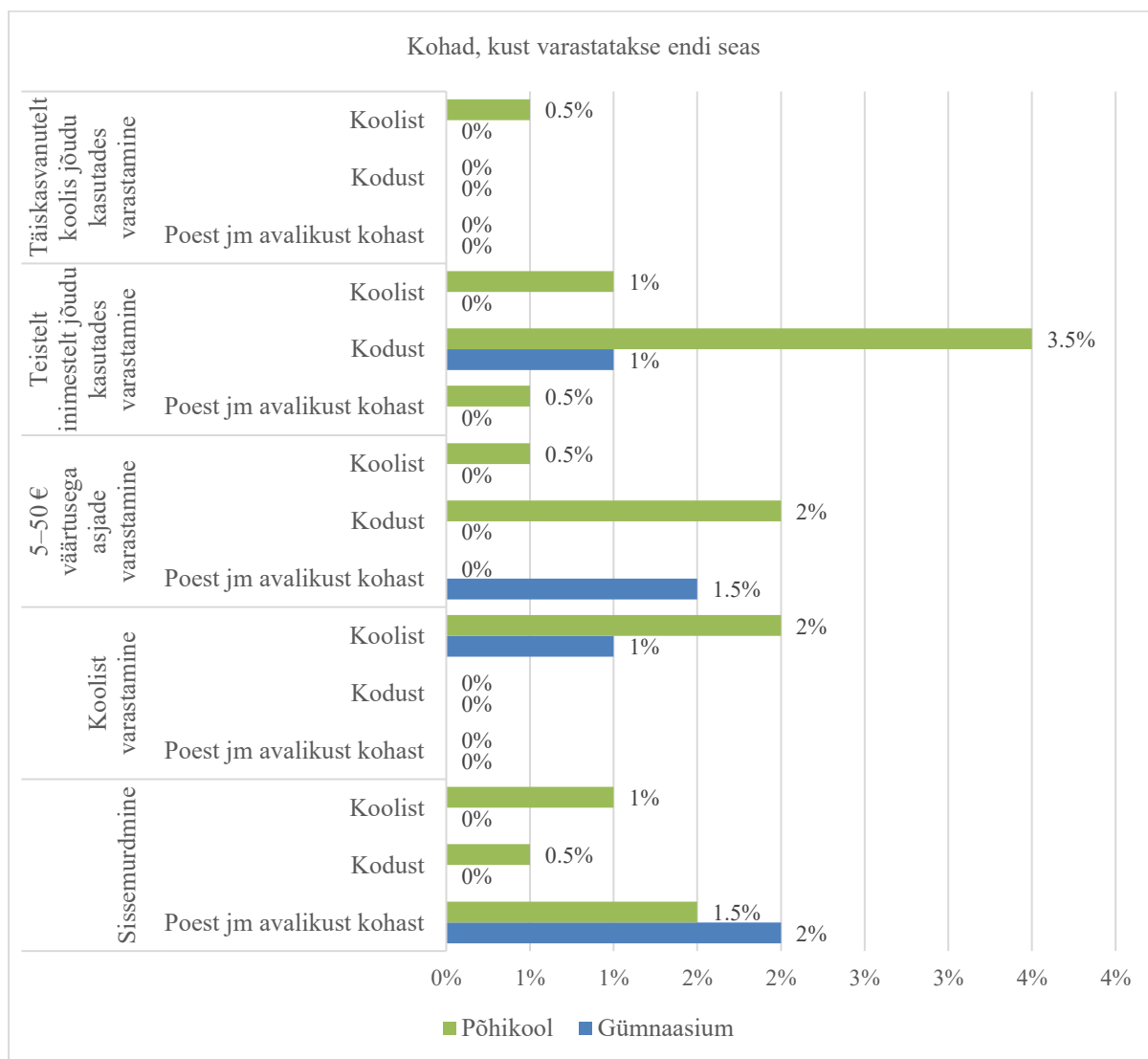
Lisa 11. Kohad, kust varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas

Lisa 12. Kohtade, kust varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas

Varastamise liik	Põhikool (%)	Gümnaasium (%)	KOKKU % (f)	χ^2 -väärtus	p-väärtus
Täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamine	0,5% (1)	0%	0,5% (1)	ns	ns
Teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamine	5% (10)	1% (1)	3% (11)	ns	ns
5–50 € väärtusega asjade varastamine	2,5% (5)	1,5% (2)	2% (7)	ns	ns
Koolist varastamine	2% (4)	1% (1)	1,5% (5)	ns	ns
Sissemurdmine	3% (6)	2% (3)	3,5% (9)	ns	ns

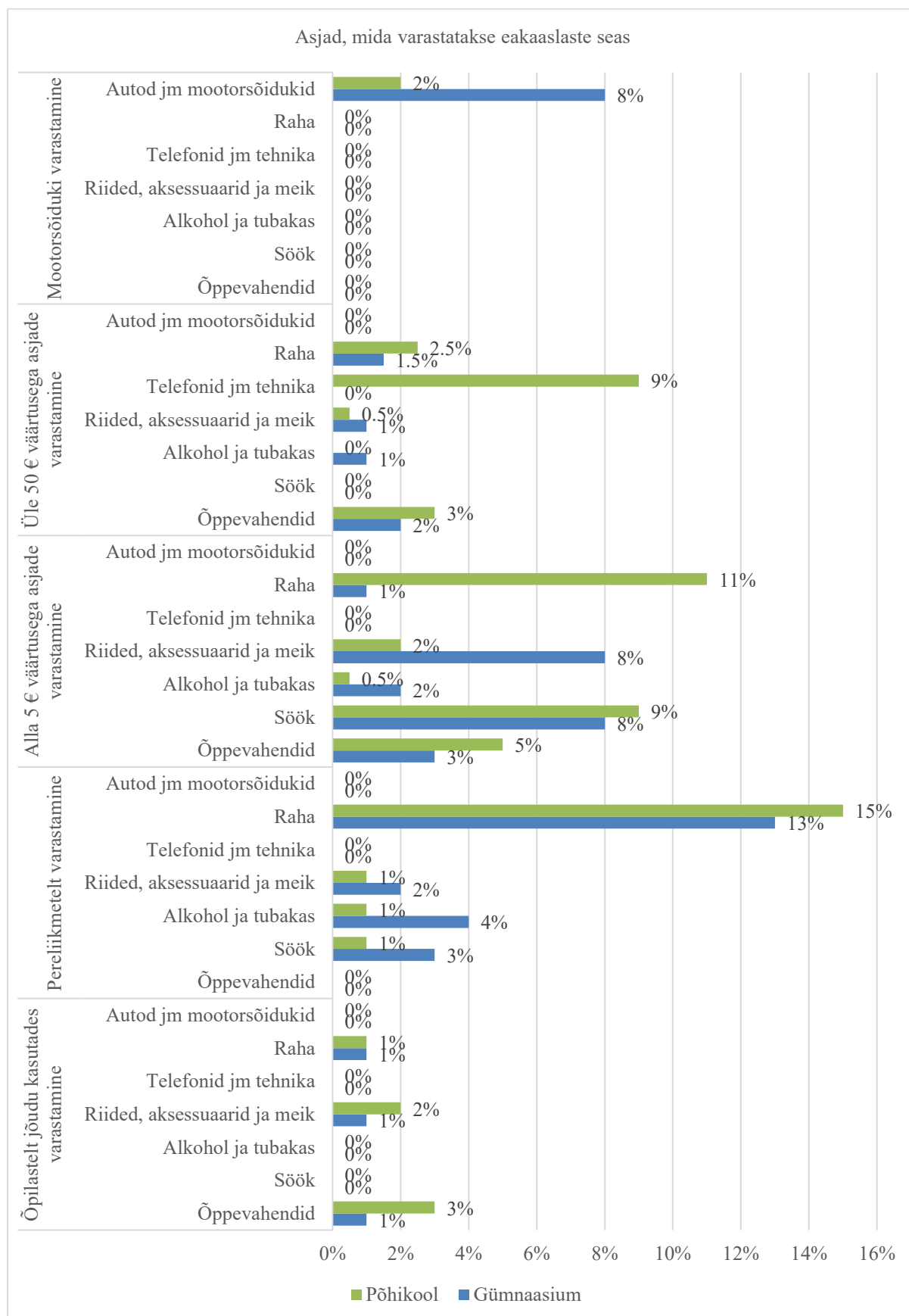
Lisa 13. Kohad, kust varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas

Lisa 14. Asjade, mida varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas

Varastamise liik	Põhikool (%)	Gümnaasium (%)	KOKKU % (f)	χ^2 -väärtus	p-väärtus
Mootorsõiduki varastamine	2% (4)	8% (11)	4,5% (15)	ns	ns
Üle 50 € väärtusega asjade varastamine	15% (29)	5,5% (7)	11% (36)	7,56	0,01
Alla 5 € väärtusega asjade varastamine	27,5% (53)	22% (30)	25% (83)	ns	ns
Pereliikmetelt varastamine	18% (34)	22% (29)	19% (63)	ns	ns
Õpilastelt jõudu kasutades varastamine	6% (12)	3% (3)	4,5% (15)	ns	ns

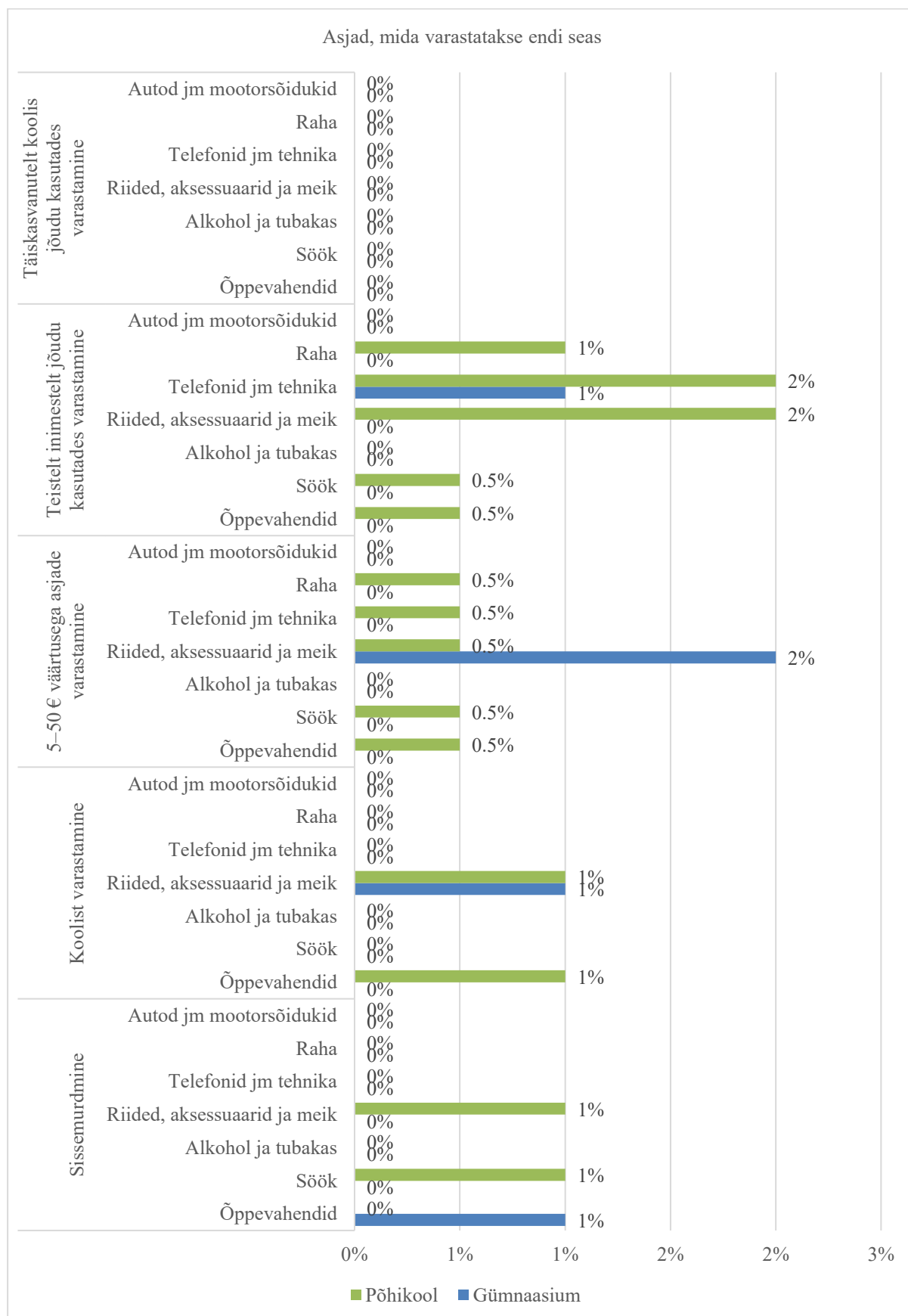
Lisa 15. Asjad, mida varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul eakaaslaste seas

Lisa 16. Asjade, mida varastatakse mainingute esinemissagedused lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas

Varastamise liik	Põhikool (%)	Gümnaasium (%)	KOKKU % (f)	χ^2 - väärtus	p- väärtus
Täiskasvanutelt koolis jõudu kasutades varastamine	0%	0%	0%	<i>ns</i>	<i>ns</i>
Teistelt inimestelt jõudu kasutades varastamine	6% (11)	1% (1)	3,5% (12)	5,40	0,02
5–50 € väärtusega asjade varastamine	2,5% (5)	2% (3)	2,5% (8)	<i>ns</i>	<i>ns</i>
Koolist varastamine	2% (4)	1% (1)	1,5% (5)	<i>ns</i>	<i>ns</i>
Sissemurdmine	2% (4)	1% (1)	1,5% (5)	<i>ns</i>	<i>ns</i>

Lisa 17. Asjad, mida varastatakse lähtuvalt varastamise liikidest põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul endi seas

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristel Sügis,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Varastamine kui antisotsiaalse käitumise liik põhikooli ja gümnaasiumi õpilaste hinnangul,

mille juhendaja on Kristi Kõiv,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi ADA kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi ADA kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristel Sügis

/digiallkirjastatud/

22.05.2026